

PRÍRUČKA OSVEDČENÝCH POSTUPOV

podľa

***dohovoru Haagskej konferencie
medzinárodného práva
súkromného z 25. októbra 1980
o občianskoprávných aspektoch
medzinárodných únosov detí***

**ČASŤ VI
ČLÁNOK 13
ODS. 1 PÍSM. b)**

Vydavateľ

Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného – HKMPS

Stála kancelária

Churchillplein 6b | 2517 JW Haag | Holandsko

+31 703633303

+31 703604867

secretariat@hcch.net

www.hcch.net

Predslov

Pri príležitosti 40. výročia uzavretia *Haagskeho dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980* s veľkým potešením predstavujem Časť VI príručky osvedčených postupov podľa dohovoru HKMPS z roku 1980 o únosoch detí, ktorá sa zaoberá zásadným ustanovením dohovoru: a to článkom 13 ods. 1 písm. b) (výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva ujmy).

Táto publikácia má za cieľ poskytnúť usmernenia sudcom, ústredným orgánom, advokátom a iným odborníkom pracujúcim v oblasti medzinárodného rodinného práva, ktorí prichádzajú do kontaktu s uplatňovaním článku 13 ods. 1 písm. b) dohovoru o únosoch detí z roku 1980. V rámci tohto ustanovenia sa stanovuje jedna z výnimiek pre rýchly návrat dieťaťa podľa tohto dohovoru. Zvýšené využívanie tejto výnimky v prípadoch únosov detí a rastúca obava odbornej komunity z toho, že nesprávne uplatňovanie tohto ustanovenia by ohrozilo citlivú rovnováhu stanovenú dohovorom o únosoch detí, boli podnetom pre Radu pre všeobecné otázky a zameranie, ktorá je riadiacim orgánom HKMPS, aby za pomoci pracovnej skupiny zloženej zo širokého spektra národných expertov poverila Stálu kanceláriu vývojom príručky osvedčených postupov pre výklad a uplatňovanie článku 13 ods. 1 písm. b) dohovoru.

Rád by som využil túto príležitosť a vyjadril svoju vďaku všetkým, ktorí prispeli k vývoju a dokončeniu tejto príručky. V prvom rade by som rád vyjadril osobitné poďakovanie mnohým členom pracovnej skupiny (úplný zoznam jej členov je k dispozícii v príručke), a najmä sudkyne Diane Bryantovej, ktorá predsedala pracovnej skupine od jej prvého zasadnutia v roku 2013. Odborné usmernenie sudkyne Bryantovej, jej bezvýhradná angažovanosť a trpezlivosť boli pre úspešné dokončenie tejto príručky kľúčové. Moja úprimná vďaka patrí aj zamestnancom a mnohým stážistom Stálej kancelárie, ktorí sa postupne zapájali do tohto projektu. Po správnom a osvedčenom postupe HKMPS bola táto príručka osvedčených postupov predložená na schválenie členom HKMPS. Skutočnosť, že túto príručku schválilo všetkých (vtedy) 83 členov HKMPS, len podčiarkuje jej smerodajnú hodnotu ako druhotného zdroja informácií v súvislosti s uplatňovaním dohovoru.

Je dôležité, aby všetci odborníci, či už sa prípadmi o medzinárodných únosoch detí zaoberajú pravidelne na dennej báze, alebo jednorazovo počas svojej kariéry, mali k dispozícii potrebné nástroje na pomoc deťom a rodinám, ktoré sa ocitli v týchto mimoriadne kritických situáciách. Verím, že vďaka tejto publikácii majú teraz odborníci, najmä sudcovia, v rukách taký nástroj, ktorý im pomôže pri citlivej analýze v súvislosti s výnimkou z dôvodu vážneho nebezpečenstva ujmy. Je dôležité, aby mali možnosť prijať informované a rýchle rozhodnutie týkajúce sa návratu dieťaťa. Príručka pomôže aj ústredným orgánom a iným odborníkom pri riešení prípadov, v rámci ktorých sa uplatnila výnimka podľa článku 13 ods. 1 písm. b). Rozhodnutia uvedené v príručke – ktoré sú všetky dostupné v INCADAT, databáze HKMPS týkajúcej sa medzinárodných únosov detí – budú aj naďalej poskytovať čitateľom konkrétne príklady toho, ako sa toto ustanovenie uplatňuje v osobitných prípadoch.

V tejto súvislosti som presvedčený, že táto dôležitá publikácia prispeje k posilnenej účinnosti a jednotnejšiemu uplatňovaniu článku 13 ods. 1 písm. b) dohovoru o únosoch detí, a to v záujme detí a rodín na celom svete.

Christophe Bernasconi | *generálny tajomník*

Obsah

SLOVNÍK.....	7
ÚVOD.....	13
I. Článok 13 ods. 1 písm. b) ako súčasť rámca dohovoru z roku 1980	19
1. Zásada: návrat dieťaťa	21
a. Účel a základné koncepcie dohovoru	21
i. Premiestnenie alebo zadržiavanie je neoprávnené, ak je porušením opatrovníckeho práva	21
ii. Neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie je pre dieťa škodlivé.....	21
iii. Orgány štátu obvyklého pobytu môžu najlepšie rozhodnúť o opatrovníckom práve a práve styku.....	22
b. Rozhodnutie o návrate: nie je rozhodnutím o opatrovníctve.....	22
c. Skrátené konanie o návrat.....	23
d. Spolupráca medzi zmluvnými stranami	23
e. Povinnosť nariadiť bezodkladný návrat dieťaťa	23
f. Obmedzené výnimky z povinnosti nariadiť bezodkladný návrat.....	24
g. Reštriktívny výklad výnimiek	25
2. Článok 13 ods. 1 písm. b) – pochopenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva	26
a. Tri druhy „vážneho nebezpečenstva“	26
b. Vážne nebezpečenstvo pre dieťa	26
c. Úroveň „vážneho nebezpečenstva“	27
d. Výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva zameraná na budúcnosť	27
II. Článok 13 ods. 1 písm. b) v praxi.....	29
1. Zohľadnenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva.....	31
a. Postupná analýza	31
b. Ochranné opatrenia	34
c. Praktické opatrenia.....	36
d. Procesné pravidlá a pravidlá dokazovania	36
i. Dôkazné bremeno.....	36
ii. Obmedzujúce informácie a dôkazy súvisiace s problematikou návratu	37
iii. Prípustnosť informácií o sociálnej situácii dieťaťa	37
iv. Prípustnosť žiadosti o návrat a priložené dokumenty	37
2. Príklady tvrdení, ktoré možno uplatniť podľa článku 13 ods. 1 písm. b)	37
a. Domáce násilie voči dieťaťu a/alebo rodičovi, ktorý dieťa uniesol ..	38
b. Ekonomické alebo vývojové nevýhody pre dieťa po návrate.....	41
c. Nebezpečenstvá spojené s okolnosťami v štáte obvyklého pobytu	42
d. Nebezpečenstvo spojené so zdravím dieťaťa	43

e.	Odlúčenie dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, v prípade, že by tento rodič nebol schopný alebo ochotný vrátiť sa do štátu obvyklého pobytu dieťaťa	45
i)	Trestné stíhanie v štáte obvyklého pobytu dieťaťa proti rodičovi, ktorý dieťa uniesol, z dôvodu neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania	46
ii)	Problémy týkajúce sa prisťahovalectva, ktorým čelí rodič, ktorý dieťa uniesol	47
iii)	Nedostatočný účinný prístup k spravodlivosti v štáte obvyklého pobytu	48
iv)	Zdravotné alebo rodinné dôvody týkajúce sa rodiča, ktorý dieťa uniesol	49
v)	Jednoznačné zamietnutie návratu	50
f.	Odlúčenie od súrodencov (súrodencov) dieťaťa	51
III.	Osvedčené postupy pre súdy, pokiaľ ide o prípady súvisiace s článkom 13 ods. 1 písm. b)	53
1.	Základná zásada: účinné riadenie prípadov	55
2.	Osvedčené postupy riadenia prípadov	56
a.	Včasná identifikácia príslušných problémov	56
b.	Zmierlivé riešenie	56
c.	Účasť strán na konaní	58
d.	Účasť dieťaťa na konaní	58
e.	Dôkazy	59
f.	Znalecké posudky	60
g.	Pomoc od ústredných orgánov a priamej súdnej komunikácie	60
IV.	Osvedčené postupy pre ústredné orgány, pokiaľ ide o prípady súvisiace s článkom 13 ods. 1 písm. b)	63
1.	Všeobecné povinnosti ústredných orgánov – spolupráca a poskytovanie informácií	65
2.	Obmedzená úloha ústredných orgánov, pokiaľ ide o výnimku z dôvodu vážneho nebezpečenstva	66
3.	Osvedčené postupy pre ústredný orgán žiadajúceho štátu	66
4.	Osvedčené postupy pre ústredný orgán dožiadaného štátu	67
V.	Užitočné zdroje	69
1.	Dôvodová správa k dohovoru z roku 1980	71
2.	Zápis zo štrnásteho zasadnutia (1980)	71
3.	Medzinárodná databáza o únosoch detí (INCADAT)	71
4.	Príručky osvedčených postupov, ktoré vydala HKMPS	72
5.	Medzinárodná haagska sieť sudcov	72
6.	Informačný bulletin sudcov o medzinárodnej ochrane detí	73
7.	Dokumenty pripravené vnútroštátnymi orgánmi	73
	Index citovanej judikatúry	75

SLOVNÍK

Prípád súvisiaci s článkom 13 ods. 1 písm. b):

Pojem „prípád súvisiaci s článkom 13 ods. 1 písm. b)“ sa v tejto príručke vzťahuje na prípad medzinárodných únosov detí týkajúci sa návratu dieťaťa alebo detí podľa dohovoru z roku 1980 a v ktorom sa v rámci článku 13 ods. 1 písm. b) uplatňuje výnimka.

Riadenie prípadov:

Opisuje proces, v rámci ktorého súd dohliada na vedenie prípadu, predovšetkým s cieľom zabezpečiť, aby bol prípad pripravený na okamžité pojednávanie a aby v konaní nedochádzalo k zbytočnému odkladu.

Zneužívanie detí:

Pojem „zneužívanie detí“ sa v závislosti od vymedzenia použitého v príslušnej jurisdikcii vzťahuje na druhy fyzického, citového alebo psychického zanedbávania, týranie alebo sexuálne obťažovanie dieťaťa, ktoré sú zvyčajne výsledkom činnosti, prípadne nečinnosti rodiča alebo inej osoby.

Priama súdna komunikácia:

Priama súdna komunikácia je komunikácia o osobitných prípadoch medzi zasadajúcimi sudcami v rôznych jurisdikciách¹.

Domáce násilie a násilie v rodine:

Pojmy „domáce násilie“ alebo „násilie v rodine“ sa môžu v závislosti od ich vymedzenia v príslušnej jurisdikcii vzťahovať na určité druhy zneužívania v rámci rodiny, napríklad vrátane rôznych druhov fyzického, citového, psychického, sexuálneho alebo finančného zneužívania. Toto násilie môže byť zamerané na dieťa („zneužívanie detí“) a/alebo na partnera (niekedy označované ako „zneužívanie manžela/manželky“ alebo „násilie zo strany intímneho partnera“) a/alebo na iných členov rodiny.

Násilie v rodine:

Pozri vyššie pojem „domáce násilie a násilie v rodine“.

¹ Pozri *Direct Judicial Communications – Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network of Judges and General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for Direct Judicial Communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges* (Priama súdna komunikácia – Nové usmernenie týkajúce sa vývoja Medzinárodnej haagskej siete sudcov a všeobecných zásad pre súdnu komunikáciu vrátane bežne akceptovaných zásad pre priamu súdnu komunikáciu v osobitných prípadoch v kontexte Medzinárodnej haagskej siete sudcov), Haag, 2013, s. 12 (ďalej len „Nové usmernenie o súdnej komunikácii“) (k dispozícii aj na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Child Abduction“ (Únos dieťaťa) a následne „Direct Judicial Communications“ (Priama súdna komunikácia).

Vážne nebezpečenstvo:

Na účely tejto príručky je „vážne nebezpečenstvo“ pre dieťa vážne nebezpečenstvo, ktoré by vzniklo návratom dieťaťa a v dôsledku ktorého by bolo dieťa vystavené fyzickej alebo psychickej ujme alebo by bolo inak privedené do neznesiteľnej situácie.

Výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva:

Na účely tejto príručky sa pojem „výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva“ vzťahuje na výnimku stanovenú v článku 13 ods. 1 písm. b) dohovoru z roku 1980 vrátane troch druhov vážneho nebezpečenstva – vystavenie dieťaťa vážnemu nebezpečenstvu fyzickej ujmy, vystavenie dieťaťa vážnemu nebezpečenstvu psychickej ujmy alebo inak privedenie dieťaťa do neznesiteľnej situácie².

Medzinárodná haagska sieť sudcov:

Medzinárodná haagska sieť sudcov je sieť sudcov špecializujúcich sa na rodinné veci, ktorú založila Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného (HKMPS) na uľahčenie komunikácie a spolupráce medzi sudcami na medzinárodnej úrovni a na pomoc pri účinnom vykonávaní dohovoru z roku 1980.

Rodič, ktorému bolo dieťa unesené:

Pojem „rodič, ktorému bolo dieťa unesené“ sa vzťahuje na osobu, inštitúciu alebo subjekt, ktorý tvrdí, že dieťa bolo neoprávnene premiestnené do inej zmluvnej strany alebo je v nej zadržované, čo sa podľa dohody z roku 1980 považuje za porušenie opatrovníckeho práva.

Zaraďovanie do zoznamu:

Pojem „zaraďovanie do zoznamu“ sa vzťahuje na postup zaraďovania prípadu do harmonogramu súdnych pojednávaní.

Zrkadlové príkazy:

Zrkadlové príkazy sú príkazy vydané súdmi v dožiadaných aj žiadajúcich štátoch, ktoré sú rovnaké alebo podobné a sú dostupné len v niektorých právnych systémoch a jurisdikciách. Každý príkaz je vykonateľný a účinný v štáte, v ktorom bol vydaný.

Praktické opatrenia:

Praktické opatrenia sú opatrenia, ktoré môže stanoviť súd ako časť príkazu na návrat dieťaťa s cieľom uľahčiť a vykonať tento návrat. Cieľom praktických opatrení nie je riešiť vážne nebezpečenstvo a je nutné ich odlišovať od ochranných opatrení.

Ochranné opatrenia:

Na účely tejto príručky sa má tento pojem v širokom ponímaní chápať ako dostupné opatrenia na riešenie vážneho nebezpečenstva.

² Pozri oddiel I.2 tejto príručky.

Dožiadaný štát:

Štát, do ktorého bolo dieťa premiestnené alebo v ktorom je dieťa zadržované. Je to štát, v ktorom sa vykonávajú konania o návrat³.

Žiadajúci štát:

Štát, ktorého ústredný orgán podal žiadosť o návrat dieťaťa alebo z ktorého podala túto žiadosť jednotlivá strana, čím sa požiadalo o návrat dieťaťa podľa dohovoru z roku 1980. Zvyčajne je to štát obvyklého pobytu dieťaťa pred jeho premiestnením alebo zadržávaním⁴.

Konanie o návrat:

Pojem „konanie o návrat“ sa vzťahuje na konanie podľa dohovoru z roku 1980 týkajúce sa návratu dieťaťa alebo detí, ktoré sa koná pred súdnym alebo správnym orgánom zmluvnej strany, do ktorej bolo dieťa premiestnené alebo v ktorej je zadržované („dožiadaný štát“)⁵.

V závislosti od jurisdikcie môže žiadosť o konanie o návrat podať rodič, ktorému bolo dieťa unesené, advokát zastupujúci rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, ústredný orgán v dožiadanom štáte a/alebo verejná inštitúcia, akou je napríklad generálny prokurátor.

Opatrovnícke právo:

Pojem „opatrovnícke právo“ použité v tejto príručke odkazuje na jeho nezávislé vymedzenie stanovené v článku 5 písm. a) dohovoru z roku 1980 a zahŕňa „práva týkajúce sa starostlivosti o osobu dieťaťa, a najmä právo určiť miesto jeho pobytu“.

Samostatný zástupca dieťaťa:

Osoba alebo subjekt vymenovaný alebo schválený súdom na zastupovanie dieťaťa alebo detí v konaniach o návrat, ktorý je, ale nemusí byť, nezávislým advokátom detí alebo právnym zástupcom dieťaťa.

Rodič, ktorý dieťa uniesol:

Osoba, o ktorej sa tvrdí, že neoprávnene premiestnila dieťa zo štátu jeho obvyklého pobytu do inej zmluvnej strany, resp. o ktorej sa tvrdí, že dieťa v inej zmluvnej strane neoprávnene zadržávala.

³ Pozri články 11 ods. 2, 12 ods. 3, 13 ods. 1 a články 14, 17, 20 a 24 dohovoru z roku 1980.

⁴ Pozri článok 9 („dožadujúci ústredný orgán“) a článok 11 ods. 2 dohovoru z roku 1980.

⁵ Pozri článok 12 ods. 1 dohovoru z roku 1980.

Závazok:

„Závazok“ je dobrovoľný sľub, prísľub alebo uistenie fyzickej osoby, vo všeobecnosti rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, dané súdu, ktoré sa týkajú robenia alebo nerobenia určitých vecí. Súd v niektorých jurisdikciách prijímá alebo dokonca budú vyžadovať záväzky od rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, v súvislosti s návratom dieťaťa. Závazok, ktorý je formálne daný súdu v požadovanej jurisdikcii v kontexte konania o návrat, môže a nemusí byť vykonateľný v štáte, do ktorého sa dieťa vráti⁶.

⁶ Táto príručka prijíma vymedzenie pojmu „záväzok“ tak, ako je stanovený v *Príručke osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru z roku 1980 o únosoch detí: Part I – Central Authority Practice* (Časť I – Prax ústredných orgánov), Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 („Príručka osvedčených postupov o praxi ústredných orgánov“) (dostupná aj na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Publications“ (Publikácie).

ÚVOD

1. Táto príručka osvedčených postupov sa zaoberá **článkom 13 ods. 1 písm. b) Haagskeho dohovoru z 25. októbra 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí** (ďalej len „dohovor z roku 1980“ alebo len „dohovor“),⁷ ktorý je známy aj ako „**výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva**“.⁸
2. V článku 13 ods. 1 písm. b)⁹ sa stanovuje:

„[1] Bez ohľadu na ustanovenia predchádzajúceho článku [12] justičný alebo správny orgán dožiadaného štátu nemusí nariadiť návrat dieťaťa, ak osoba, inštitúcia alebo iná právnická osoba, ktorá nesúhlasí s jeho vrátením, preukáže, že –
[...]
b) existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by dieťa vystavil fyzickej alebo psychickej ujme alebo ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie.“
3. Cieľom tejto príručky je na celosvetovej úrovni podporovať správne a konzistentné uplatňovanie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva, a to v súlade s podmienkami a účelom dohovoru z roku 1980, a brať pritom do úvahy výkladové pomôcky, ako je dôvodová správa k dohovoru,¹⁰ ako aj predchádzajúce závery a odporúčania osobitnej komisie¹¹ a existujúce príručky osvedčených postupov o dohovore z roku 1980. Na dosiahnutie tohto cieľa ponúka príručka informácie a usmernenie týkajúce sa výkladu a uplatňovania výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva a zdieľa osvedčené postupy z rôznych jurisdikcií.
4. Táto príručka je rozdelená do piatich oddielov. Oddiel I opisuje článok 13 ods. 1 písm. b) ako súčasť rámca dohovoru z roku 1980. Oddiel II sa zaoberá uplatňovaním článku 13 ods. 1 písm. b) v praxi. Oddiel III stanovuje prevádzkové

⁷ Táto príručka je časťou VI v sérii *príručiek osvedčených postupov podľa dohovoru z roku 1980*, ktoré uverejnila HKMPS, pozri oddiel V.4 nižšie. Pokiaľ nie je stanovené inak, odkaz na „príručku“ v tomto dokumente je odkazom na túto konkrétnu príručku (časť VI zo série príručiek).

⁸ Pozri vyššie v časti Slovník pojmy „vážne nebezpečenstvo“ a „výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva“.

⁹ Pokiaľ nie je uvedené inak, odkaz na článok v texte alebo poznámke pod čiarou tejto príručky je odkazom na článok dohovoru z roku 1980.

¹⁰ Pozri Pérez-Vera, E., *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* (Dôvodová správa k Haagskemu dohovoru o únosoch detí z roku 1980) (ďalej len „dôvodová správa“) v *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, Tome II, *Child abduction* (Únos dieťaťa), Haag, Imprimerie Nationale, 1982, s. 426 – 473, (k dispozícii aj na webovom sídle HKMPS, pozri odkaz uvedený v poznámke 6). Dôvodovú správu, ktorá okrem iného poskytuje informácie o prípravných prácach a okolnostiach uzavretia dohovoru, možno použiť ako dodatočný prostriedok pre výklad dohovoru. Pozri *Viedenský dohovor o zmluvnom práve z 23. mája 1969*, články 31 – 32.

¹¹ Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného zriaďuje osobitné komisie, ktoré zvoláva jej generálny tajomník s cieľom vyvinúť nové dohovory HKMPS a rokovať o nich alebo preskúmať uplatňovanie existujúcich dohovorov HKMPS v praxi. Osobitná komisia sa skladá z odborníkov, ktorých určujú členovia HKMPS a zmluvné strany dohovoru. Na zasadnutiach sa môžu zúčastniť zástupcovia z iných zainteresovaných štátov (najmä tých, ktoré Stálej kancelárii vyjadrili záujem o prístupenie k dohovoru), ako aj príslušné medzinárodné organizácie v postavení pozorovateľa. Závery a odporúčania prijaté osobitnou komisiou zohrávajú významnú úlohu, pokiaľ ide o jednotný výklad dohovoru a jeho uplatňovanie v praxi.

usmernenia a osvedčené postupy, ktoré majú za cieľ pomôcť súdom¹² konajúcim vo veci konania o návrat s ich úlohou riadiť proces rýchlo a účinne a posúdiť výnimku z dôvodu vážneho nebezpečenstva v prípade, že je uplatnená. Oddiel IV obsahuje informácie o úlohe ústredných orgánov vymenovaných podľa dohovoru¹³ s cieľom pomôcť im pri riešení prichádzajúcich a odchádzajúcich prípadov, v rámci ktorých bola uplatnená výnimka z článku 13 ods. 1 písm. b). V oddiele V sa uvádzajú užitočné zdroje. Hoci je príručka primárne určená pre súdy a ústredné orgány, môže pomôcť aj advokátom a iným inštitúciám/orgánom.

5. Hoci sa príručka zameriava na článok 13 ods. 1 písm. b), uvedené sú aj iné ustanovenia dohovoru z roku 1980 a iné medzinárodné nástroje, a to do takej miery, že môžu pri uplatňovaní tohto článku zohrávať istú úlohu. To platí najmä, ak je medzi zmluvnými stranami v platnosti *Haagsky dohovor z 19. októbra 1996 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu detí* (ďalej len „dohovor z roku 1996“), ktorý môže pomôcť deťom, ktoré sú predmetom medzinárodných únosov, a to doplnením a posilnením dohovoru z roku 1980 v rôznych dôležitých aspektoch.¹⁴ Webové sídlo HKMPS (< www.hcch.net >) obsahuje aktualizované informácie o tom, či je štát zapojený do prípadu súvisiaceho s článkom 13 ods. 1 písm. b) takisto zmluvnou stranou dohovoru z roku 1996 [v časti „Protection of children“ (Ochrana detí) a následne „Status table“ (Tabuľka o stave)].
6. Pokračujúcu relevantnosť dohovoru z roku 1980, pokiaľ ide o podporu práv detí, možno vidieť vo vývoji medzinárodného právneho rámca, ktorý nastal po prijatí dohovoru.¹⁵ Zmluvné štáty *Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa z roku 1989* majú napríklad povinnosti v súvislosti s otázkami, ako je účasť dieťaťa na konaní o návrat podľa dohovoru z roku 1980, vrátane prípadov, kedy bola uplatnená výnimka podľa článku 13 ods. 1 písm. b).¹⁶ Dohovor z roku 1980 podporuje právo detí na informovanosť o procese a dôsledkoch konania o návrat, a takisto podporuje právo detí na vyjadrenie svojich názorov v rámci týchto konaní. Ak dieťa dosiahlo dostatočný vek a zrelosť, mali by sa jeho názory náležite zohľadniť.

¹² Odkaz na „súd“ v tejto príručke je odkazom na príslušný súdny alebo správny orgán, ktorý koná vo veci konania o návrat detí podľa dohovoru z roku 1980 (článok 11).

¹³ Pozri článok 6 dohovoru z roku 1980.

¹⁴ Pozri napríklad články 7 a 50 dohovoru z roku 1996. Pre viac informácií o možnom uplatňovaní dohovoru z roku 1996 v prípadoch medzinárodných únosov detí pozri napríklad *Praktickú príručku k vykonávaniu dohovoru o ochrane detí z roku 1996*, ktorú vydala HKMPS v Haagu, 2014 (ďalej len „Praktická príručka k dohovoru z roku 1996“) a ktorá je dostupná na webovom sídle HKMPS (pozri odkaz uvedený v poznámke 6), kapitola 13, oddiel A. Pozri aj Lowe, N., a Nicholls, M., *The 1996 Convention on the Protection of Children* (Dohovor o ochrane detí z roku 1996), Jordan Publishing, 2012, kapitola 7.

¹⁵ Pozri vec *Kancelária obhajcu detí/Balev*, 2018 SCC 16, Najvyšší súd Kanady [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1389], bod 34, v rámci ktorého súd skonštatoval, že dohovor z roku 1980 aj Dohovor Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa sa usilujú „chrániť najlepšie záujmy detí“, „chrániť totožnosť dieťaťa a rodinné vzťahy“ a „zabráňovať nedovolenému premiestneniu a zadržiavaniu dieťaťa“, a takisto, že v rámci oboch dohovorov sa „prijíma zásada, že dieťa, ktoré je dostatočne vyspelé, by malo mať právo vyjadriť názor o tom, kde bude žiť, a to v súlade s úvahou nižšie, pokiaľ ide o článok 13 ods. 2 Haagskeho dohovoru“.

¹⁶ Pozri napríklad článok 12 Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa.

7. Aj napriek tomu, že je príručka zameraná na riešenie výkladových problémov vo všeobecnosti, **nie je určená** na usmerňovanie výkladu článku 13 ods. 1 písm. b) v jednotlivých prípadoch. Toto zostáva „výlučne v kompetencii orgánu zodpovedného za rozhodnutia vo veci návratu“,¹⁷ ktorý primerane zohľadní osobitné skutočnosti každého jednotlivého prípadu. Je všeobecne známe, že prípady dohovoru z roku 1980 sú vo veľkej miere založené na skutkových okolnostiach a je potrebné, aby túto skutočnosť mali súdy, ústredné a iné orgány pri nahliadaní do tejto príručky na pamäti.
8. Je takisto potrebné zdôrazniť, že nič, čo sa uvádza v tejto príručke nemožno vykladať ako niečo záväzné pre zmluvné strany dohovoru z roku 1980 (a akéhokoľvek iného dohovoru HKMPS) ani pre ich súdne alebo iné orgány. Osvedčené postupy opísané v tejto príručke majú čisto poradný charakter a podliehajú príslušným právnym predpisom a postupom vrátane rozdielov z dôvodu právnych tradícií. Okrem toho cieľom príručky nie je opísať právne postavenie pri všetkých zmluvných stranách a z nevyhnutných dôvodov obsahuje len obmedzené odkazy na vnútroštátnu judikatúru a porovnávacie právo. Napokon je nutné upozorniť na skutočnosť, že uvedené prípady majú slúžiť ako príklady toho, ako niektoré súdy pristúpili k tvrdeniam o vážnom nebezpečenstve,¹⁸ a nemajú poskytovať prísne alebo presné usmernenia pre sudcov alebo iné orgány, ktoré používajú túto príručku. Odkaz na judikatúru sa vykonáva s cieľom znázorniť osobitné otázky, o ktorých sa diskutuje v príslušných častiach príručky, bez ohľadu na rozhodnutie dosiahnuté v danom konkrétnom prípade. Všetky rozhodnutia citované v tejto príručke sú dostupné v databáze INCADAT¹⁹ s úplným znením rozhodnutia v jeho originálnom jazyku, ako aj s jeho zhrnutím v anglickom, francúzskom alebo španielskom jazyku, v kombinácii dvoch z týchto jazykov alebo vo všetkých troch jazykoch. V tejto príručke sú poskytnuté krátke zhrnutia týkajúce sa relevantných otázok s cieľom poskytnúť rýchlu predstavu o relevantnosti judikatúry. Je potrebné poznamenať, že najnovšia judikatúra môže zrušiť alebo zmeniť staršie rozhodnutia. Čitatelia príručky by si mali v databáze INCADAT alebo v iných zdrojoch overiť, či existuje aktuálnejšia verzia judikatúry v súvislosti s osobitným aspektom článku 13 ods. 1 písm. b), ktorá je relevantná pre predmetný prípad.
9. Všetkým zmluvným stranám sa odporúča, aby zrevidovali svoje postupy pri uplatňovaní článku 13 ods. 1 písm. b), a aby ich vylepšili tam, kde je to vhodné a uskutočniteľné.

¹⁷ „Závery a odporúčania osobitnej komisie v častiach I a II o praktickom uplatňovaní Dohovoru o únosoch detí z roku 1980 a Dohovoru o ochrane detí z roku 1996 a správa časti II zo zasadnutia komisie“, bod 62 a takisto „Závery a odporúčania a správa časti I zo šiesteho zasadnutia osobitnej komisie o praktickom uplatňovaní Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980 a Haagskeho dohovoru o ochrane detí z roku 1996 (1. – 10. jún 2011)“, Závery a odporúčania č. 13 (tieto dva dokumenty sú dostupné na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Child Abduction“ (Únos dieťaťa) a následne v časti „Special Commission meetings on the practical operation of the Convention“ (Zasadnutia osobitnej komisie o praktickom uplatňovaní dohovoru) a „Previous Special Commission meetings“ (Predchádzajúce zasadnutia osobitnej komisie).

¹⁸ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „vážne nebezpečenstvo“.

¹⁹ Databáza HKMPS týkajúca sa medzinárodných únosov detí. Pozri oddiel V tejto príručky.

10. Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného by rada poďakovala mnohým odborníkom, ktorí svojimi vedomosťami a skúsenosťami prispeli k vzniku tohto dokumentu, najmä členom pracovnej skupiny zaoberajúcej sa vývojom tejto príručky, ktorej predsedala The Honourable Diana Bryantová (Austrália) a ktorej členmi boli sudcovia, štátni úradníci (napr. zamestnanci ústredných orgánov), odborníci z akademickej obce/medzidisciplinárni odborníci a súkromní odborníci z rôznych jurisdikcií.²⁰

²⁰ Títo odborníci sa zúčastnili na všetkých alebo niekoľkých fázach navrhovania tejto príručky: sudcovia: The Honourable Diana Bryantová (Austrália), predsedníčka pracovnej skupiny, The Honourable Queeny Au-Yeungová (Čína, OAO Hongkong), sudkyňa María Lilián Bendahan Silverová (Uruguaj), sudca Oscar Gregorio Cervera Rivero (Mexiko), The Honourable Jacques Chamberland (Kanada), The Honourable Bebe Pui Ying Chuová (Čína, OAO Hongkong), sudkyňa Martina Erb-Klünemannová (Nemecko), sudca Yetkin Ergün (Turecko), sudca Francisco Javier Forcada Miranda (Španielsko), The Honourable Ramona Gonzalezová (Spojené štáty americké), The Right Honourable Lady Halová (Spojené kráľovstvo), sudca Kacuja Kusano (Japonsko), sudkyňa Torunn Kvisbergová (Nórsko), Lord Justice Moylan (Spojené kráľovstvo), sudkyňa Annette Ollandová (Holandsko), sudkyňa Tomoko Sawamurová (Japonsko), sudkyňa Belinda Van Heerdenová (na dôchodku) (Južná Afrika), sudca Hironori Wanami (Japonsko); štátni úradníci: Aline Albuquerqueová (Brazília), Hatice Seval Arslan (Turecko), Frauke Bachlerová (Nemecko), Gonca Gülfem Bozdogová (Turecko), Natália Camba Martinsová (Brazília), Marie-Alice Esterhazyová (Francúzsko), Victoria Granillo Ocampová (Argentína), Juhee Hanová (Kórejská republika), Christian Höhn (Nemecko), Emmanuelle Jacquesová (Kanada), Leslie Kaufmanová (Izrael), Luiz Otávio Ortigão de Sampaio (Brazília), Francisco George Lima Beserra (Brazília), Tuskasa Muratová (Japonsko), Jocelyne Paleniová (Francúzsko), Marie Riendeauová (Kanada), Andrea Schulzová (Nemecko), Petunia Itumeleng Seabi-Mathopová (Južná Afrika), Agris Skudra (Lotyšsko), Daniel Trecca (Uruguaj), Kumiko Tsukadová (Japonsko), Yuta Jamasaki (Japonsko), Juan Francisco Zarricueta Baeza (Čile); Odborníci z akademickej obce/medzidisciplinárni odborníci a súkromní odborníci: Nicholas Bala (Kanada), Stephen Cullen (Spojené štáty americké), Mikiko Otaniová (Japonsko), Heidi Simoniová (Švajčiarsko), Zenobia Du Toitová (Južná Afrika).

**Článok 13 ods.
1 písm. b) ako
súčasť rámca
dohovoru z
roku 1980**

1. Zásada: návrat dieťaťa

a. Účel a základné koncepcie dohovoru

11. Dohovor bol podľa jeho preambuly uzavretý s cieľom „poskytnúť deťom medzinárodnú ochranu pred škodlivými účinkami ich neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania a zaviesť postupy na zabezpečenie ich rýchleho návratu do štátu ich obvyklého pobytu, ako aj zabezpečiť ochranu práva styku s dieťaťom“. Tieto účely sú takisto zohľadnené v článku 1²¹.
12. Dohovor je založený na týchto súvisiacich pojmoch.

i. **Premiestnenie alebo zadržiavanie je neoprávnené, ak je porušením opatrovníckeho práva**

13. Prvou základnou koncepciou je, že premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa je neoprávnené, ak je porušením opatrovníckeho práva²². Rodič, ktorý sa o opatrovnícke právo delí alebo ho nemá, by mal preto požiadať o udelenie súhlasu a tento súhlas získať od inej osoby – zvyčajne od druhého rodiča –, inštitúcie alebo subjektu, ktorý opatrovnícke právo má²³, alebo, ak to nie je možné, mal by mať povolenie od súdu pred tým, než dieťa premiestni do iného štátu alebo ho tam zadržiava.

ii. **Neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie je pre dieťa škodlivé**

²¹ Článok 1 znie takto:

Cieľom tohto dohovoru je –

- a) zabezpečiť okamžitý návrat detí, ktoré boli neoprávnene premiestnené do niektorého zmluvného štátu alebo sú v ňom zadržiavané; a
- b) zabezpečiť, aby sa opatrovnícke právo a právo styku podľa právneho poriadku jedného zmluvného štátu účinne dodržiavalo v ostatných zmluvných štátoch.

²² V článku 3 sa stanovuje, že premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa sa považuje za neoprávnené, ak

- a) je porušením opatrovníckeho práva, ktoré nadobudla osoba, inštitúcia alebo iný subjekt buď spoločne, alebo samostatne podľa právneho poriadku štátu, kde malo dieťa svoj obvyklý pobyt bezprostredne pred premiestnením alebo zadržaním; a
- b) sa v čase jeho premiestnenia alebo zadržania toto právo aj skutočne vykonávalo buď spoločne, alebo samostatne, alebo by sa takto vykonávalo, ak by nedošlo k premiestneniu či zadržaniu.

Opatrovnícke právo uvedené možno nadobudnúť najmä priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu alebo správneho orgánu, alebo na základe dohody platnej podľa právneho poriadku tohto štátu. V niektorých jurisdikciách môže stanovenie opatrovníckeho práva zahŕňať zváženie práva veta rodiča na vyňatie dieťaťa z danej jurisdikcie („právo *ne exeat*“). Pozri rozhodnutie vo veci *Abbott/Abbott*, 130 S. Ct. 1983 (2010), 17. máj 2010, Najvyšší súd (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 1029], s. 3, kde súd v osnove rozvádza svoje stanovisko k dohovoru z roku 1980 so zistením, že jeho stanovisko je „takisto výrazne informované stanoviskami sesterských zmluvných štátov, pokiaľ ide o problém“, že „právo *ne exeat* má v zmysle dohovoru význam opatrovníckeho práva“.

²³ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „opatrovnícke právo“.

14. Druhou základnou koncepciou je, že neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa je škodlivé pre blaho dieťaťa²⁴ a až na obmedzený počet výnimiek stanovených v dohovore je v najlepšom záujme dieťaťa jeho návrat do štátu jeho obvyklého pobytu.

iii. Orgány štátu obvyklého pobytu môžu najlepšie rozhodnúť o opatrovníckom práve a práve styku

15. Treťou základnou koncepciou je, že súdy v štáte obvyklého pobytu dieťaťa môžu spravidla najlepšie rozhodnúť vo veci sporov týkajúcich sa opatrovníckeho práva (ktoré zvyčajne zahŕňajú komplexné posúdenie „najlepších záujmov“), keďže vo všeobecnosti majú okrem iného väčší a jednoduchší prístup k informáciám a dôkazom relevantným na prijatie takých rozhodnutí. Z toho dôvodu návrat neoprávneného premiestneného alebo zadržiavaného dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu nielenže zabezpečí návrat do pôvodného stavu pred únosom, ale umožní aj vyriešenie akýchkoľvek problémov spojených s opatrovníckymi právami na dieťa alebo s právami styku s dieťaťom vrátane možného premiestnenia dieťaťa do iného štátu, a to prostredníctvom súdu, ktorý má najlepšiu možnosť účinne posúdiť najlepšie záujmy dieťaťa²⁵. Táto tretia základná koncepcia je založená na tzv. medzinárodnej ústretovosti, v rámci ktorej sa vyžaduje, aby zmluvné strany

„[...] boli presvedčené, že aj napriek svojim rozdielom patria do rovnakého právneho spoločenstva, v rámci ktorého orgány každého štátu uznávajú, že orgány jedného štátu z tohto spoločenstva – štátu, v ktorom má dieťa obvyklý pobyt – môžu v zásade najlepšie rozhodnúť o otázkach opatrovníctva dieťaťa a styku s ním.“²⁶

b. Rozhodnutie o návrate: nie je rozhodnutím o opatrovníctve

16. Vyššie uvedený účel dohovoru a základné koncepcie vymedzujú úzky rozsah pôsobnosti dohovoru, ktorý sa zaoberá výlučne rýchlym návratom neoprávneného premiestnených alebo zadržiavaných detí do štátu ich obvyklého pobytu,²⁷ v rámci ktorého sa uplatňuje len obmedzené množstvo výnimiek stanovených v dohovore²⁸. Takto opatrovnícke právo existujúce v štáte obvyklého pobytu platí aj v iných zmluvných stranách. Pri riešení rýchleho návratu detí *nerieši dohovor určenie opatrovníckeho práva a práva styku*, ktoré sú vyhradené pre orgány štátu obvyklého pobytu (pozri bod 15 vyššie).

²⁴ Pozri preambulu dohovoru z roku 1980.

²⁵ V článku 16 sa posilňuje uplatňovanie tejto koncepcie, a to najmä zabránením toho, aby rozhodnutie vo veci opatrovníckeho práva bolo prijaté v štáte, do ktorého bolo dieťa premiestnené alebo v ktorom bolo zadržiavané. V článku 19 sa ďalej stanovuje, že „rozhodnutie týkajúce sa návratu dieťaťa nemožno považovať za rozhodnutie o určení opatrovníckeho práva“.

²⁶ Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), body 34 a 41.

²⁷ Článok 21, v ktorom sa rieši právo styku, nie je predmetom tejto konkrétnej príručky.

²⁸ Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 35.

c. Skrátené konanie o návrat

17. Aby sa v rámci dohovoru vykonal jeho účel, stanovuje sa v ňom skrátený postup umožňujúci podanie žiadosti o návrat, ktorú zvyčajne podáva rodič, ktorému bolo dieťa unesené, alebo iná osoba v jeho mene („konanie o návrat“)²⁹. Táto žiadosť je podaná príslušnému súdu alebo orgánu „zmluvného štátu, v ktorom sa dieťa nachádza“ (článok 12 ods. 1), t. j. v „dožiadanom štáte“,³⁰ v súlade s jeho vnútornými postupmi a zvyklosťami. Na tento účel použije súd najrýchlejšie konania, ktoré sú mu dostupné (články 2 a 11)³¹.

d. Spolupráca medzi zmluvnými stranami

18. Aby sa v rámci dohovoru vykonal jeho účel a podporilo jeho riadne uplatňovanie, je prostredníctvom neho vytvorený systém úzkej spolupráce medzi súdnymi a správnymi orgánmi zmluvných strán³². Tú zriaďujú ústredné orgány³³ určené v každej zo zmluvných strán, ktorých povinnosti sú uvedené najmä v článku 7. Informácie o povinnostiach ústredných orgánov v prípadoch, v ktorých sa uplatňuje výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva, a o osvedčených postupoch s ňou spojených sú uvedené v časti IV príručky. Justičnú spoluprácu môže uľahčiť Medzinárodná haagska sieť sudcov³⁴.

e. Povinnosť nariadiť bezodkladný návrat dieťaťa

19. V prípade, že dieťa bolo neoprávnene premiestnené do iného zmluvného štátu, ako je zmluvný štát, v ktorom má podľa článku 3 obvyklý pobyt, alebo je v takom štáte neoprávnene zadržované, má príslušný súd alebo orgán, ktorému bola predložená žiadosť o návrat, povinnosť nariadiť bezodkladný návrat dieťaťa (článok 12 ods. 1)³⁵.

²⁹ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „konanie o návrat“.

³⁰ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „dožiadany štát“.

³¹ Pozri článok 2. Od zmluvných štátov sa vyžaduje, aby „v prípade otázok týkajúcich sa predmetu dohovoru použili najrýchlejšie konania, ktoré sú im dostupné podľa ich vlastných právnych predpisov“, pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 63.

³² Tamže, bod 35.

³³ Zoznam vymenovaných ústredných orgánov a ich kontaktné údaje sú k dispozícii na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Child Abduction“ (Únos dieťaťa) a následne „Authorities“ (Orgány).

³⁴ Zoznam vymenovaných členov Medzinárodnej haagskej siete sudcov je k dispozícii na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Child Abduction“ (Únos dieťaťa) a následne „The International Hague Network of Judges“ (Medzinárodná haagska sieť sudcov).

³⁵ Pozri aj článok 1 písm. a). Okrem toho, sa v článku 18 posilňuje povinnosť zabezpečiť rýchly návrat a stanovuje sa, že ustanoveniami kapitoly III dohovoru („Návrat dieťaťa“) sa neobmedzuje právomoc príslušného súdu alebo orgánu nariadiť návrat dieťaťa kedykoľvek. To oprávňuje príslušný súd alebo orgán konajúci vo veci konania o návrat nariadiť návrat dieťaťa odvolaním sa na iné ustanovenia, ktoré sú na dosiahnutie tohto cieľa priaznivejšie, napríklad uznávaním a vymáhaním príkazu na opatrovnícke práva, ktorý je vydaný v žiadajúcom štáte, najmä podľa dohovoru z roku 1996, pozri ďalej body 47-48.

20. V dohovore sa nešpecifikuje, ku *komu* by sa dieťa malo vrátiť. Nevyžaduje sa v ňom ani návrat dieťaťa do starostlivosti *rodiča, ktorému bolo dieťa unesené*. A takisto sa v dohovore nešpecifikuje, na aké miesto v štáte obvyklého pobytu má byť dieťa vrátené. Takáto flexibilita je úmyselná a posilňuje základnú koncepciu, že otázku toho, kto sa o dieťa postará po jeho návrate, by mal určiť príslušný súd alebo orgán v štáte obvyklého pobytu v súlade s právnymi predpismi upravujúcimi opatrovnícke právo vrátane akéhokoľvek príkazu, ktoré sa môže uplatňovať tak medzi rodičmi, ako aj medzi inými zainteresovanými osobami³⁶.
21. Povinnosť *bezodkladného* návratu dieťaťa sa posilňuje v článku 11, v ktorom sa vyžaduje, aby príslušné súdy alebo orgány konali v konaniach o návrat detí rýchlo a aby v prípade, že sa rozhodnutie nedosiahne do šiestich týždňov od začiatku konania, vzniklo právo požiadať o odôvodnenie omeškania.³⁷ Táto povinnosť má tzv. dvojitý aspekt: „prvým je použitie najrýchlejších konaní dostupných v ich právnom systéme^[38]; druhým je, že žiadosti sa, pokiaľ to je možné, prejednávajú prioritne“.³⁹
22. Povinnosť konať rýchlo neznamena, že súd by mal zanedbať riadne posúdenie problémov vrátane tých, v ktorých sa uplatňuje výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva. Vyžaduje sa však, aby súd zhromažďoval len dostatočne relevantné informácie a/alebo dôkazy súvisiace s danými problémami, aby také informácie a dôkazy preskúmal, a niekedy sa tiež veľmi pozorne a urýchlene zaoberal stanoviskami odborníkov alebo dôkazmi.

f. Obmedzené výnimky z povinnosti nariadiť bezodkladný návrat

23. V dohovore sa stanovujú obmedzené výnimky zo zásady návratu dieťaťa. Ak a keď sa tieto výnimky úspešne uplatnia a zavedú, nemusí súd dožiadaného štátu „nariadiť návrat dieťaťa“ do štátu obvyklého pobytu, inými slovami, súd môže potom uplatniť diskrečnú právomoc a nenariadiť návrat dieťaťa.

³⁶ Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 110.

³⁷ V súvislosti s povinnosťou konať rýchlo pozri *Príručku osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Part II – Implementing Measures* (Časť II – Vykonávacie opatrenia), Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 (ďalej len „Príručka osvedčených postupov o vykonávacích opatreniach“) (k dispozícii aj na webovom sídle HKMPS, odkaz uvedený v poznámke 6), napr. bod 1.5 kapitoly 1 a kapitoly 5 a 6.

³⁸ Pokiaľ ide o povinnosť „používať najrýchlejšie dostupné konanie“, pozri článok 2.

³⁹ Žiadosť o poskytnutie odôvodnenia môže podať žiadateľ alebo ústredný orgán dožiadaného štátu, a to buď z vlastnej iniciatívy, alebo ak je o to požiadaný ústredným orgánom žiadajúceho štátu (článok 11). Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), body 104 a 105. Informácie o tom, či súdne a správne orgány v zmluvnej strane prijali opatrenia na zabezpečenie rýchlych konaní o návrat, sú zahrnuté v profiloch krajín [k dispozícii na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net >, v časti „Child Abduction“ (Únos dieťaťa) a následne „Country Profiles“ (Profily krajín)], oddiel 10.3 písm. d).

Tieto výnimky sa uvádzajú v článku 12 ods. 2,⁴⁰ článku 13 ods. 1 písm. a)⁴¹ a písm. b), článku 13 ods. 2⁴² a článku 20⁴³.

24. Na základe vymenovaných výnimiek sa v dohovore uznáva, že nariadenie toho, aby neoprávnené premiestnené alebo zadržované dieťa nebolo vrátené, môže byť v niektorých prípadoch opodstatnené. Všeobecnú zásadu, že rýchly návrat je v najlepšom záujme dieťaťa, možno preto v jednotlivých prípadoch, v ktorých sa stanovila výnimka, vyvrátiť.

g. Reštriktívny výklad výnimiek

25. Tieto vymenované výnimky sa však musia uplatňovať reštriktívne. V dôvodovej správe sa uvádza, že výnimky sa „musia uplatňovať iba v danom rozsahu“, a teda „reštriktívnym spôsobom, aby sa z dohovoru nestal len bezvýznamný text“.⁴⁴ V správe sa zdôrazňuje, že „systematické odvolávanie sa na [...] výnimky, v rámci ktorých sa miesto pobytu dieťaťa nahrádza miestom, ktoré zvolil únosca, by mohlo viesť k zrúteniu celej štruktúry dohovoru, a to zbavením dohovoru ducha vzájomnej dôvery, ktorý je jeho inšpiráciou“.⁴⁵
26. Keďže výnimky vyplývajú zo zohľadňovania záujmov dieťaťa,⁴⁶ najmä sa nimi nemení konanie o návrat na konanie o opatrovníckych právach. Výnimky sa zameriavajú na návrat dieťaťa (prípadne jeho možné „nenavrátenie“). Výnimky by nemali riešiť otázky opatrovníctva ani stanovovať úplné „posudzovanie najlepších záujmov“ dieťaťa v rámci konania o návrat. Príslušný súd alebo orgán konajúci vo veci konania o návrat musí uplatňovať ustanovenia dohovoru a vyhýbať sa otázkam, o ktorých má rozhodovať štát obvyklého pobytu⁴⁷.
27. Znamená to, že výnimky slúžia legitímnemu účelu, keďže v dohovore sa neuvažuje o systéme automatického návratu. Tvrdenia, že existuje vážne nebezpečenstvo, by mali byť bezodkladne preskúmané v miere, ktorú výnimka vyžaduje, a v rámci obmedzeného rozsahu pôsobnosti konaní o návrat.

⁴⁰ Keď sa konanie pred súdnym alebo správny orgánom, ktorý má právomoc rozhodnúť o návrate, začalo pred viac ako jedným rokom od neoprávneného premiestnenia alebo zadržovania dieťaťa a preukázalo sa, že dieťa sa vo svojom novom prostredí usadilo.

⁴¹ Ak sa potvrdí, že osoba, inštitúcia alebo iný subjekt, ktorý mal dieťa v starostlivosti, v skutočnosti nevykonával v čase premiestnenia alebo zadržovania dieťaťa svoje opatrovnícke právo, alebo ak sa potvrdí, že daná osoba, inštitúcia alebo iný subjekt, ktorý mal dieťa v starostlivosti, súhlasil alebo sa následne zmieril s premiestnením alebo zadržaním dieťaťa.

⁴² Ak súd zistí, že dieťa nesúhlasí s návratom a dosiahlo taký vek a stupeň vyspelosti, ktorý umožňuje zohľadniť jeho názory.

⁴³ Ak by sa nariadením návratu porušili základné zásady dožadovaného štátu súvisiace s ochranou ľudských práv a základných slobôd.

⁴⁴ Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 34.

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Tamže, bod 29.

⁴⁷ Pozri článok 16 dohovoru z roku 1980.

28. To znamená, že zatiaľ čo účelom dohovoru je riešiť škodlivé účinky medzinárodných únosov detí zabezpečením rýchleho návratu dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu, v ktorom by sa mali vyriešiť akékoľvek otázky týkajúce sa opatrovnických práv a práv styku, vzniknúť môžu aj výnimočné okolnosti umožňujúce dieťa do krajiny obvyklého pobytu nevrátiť.

2. Článok 13 ods. 1 písm. b) – pochopenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva

29. Výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva sa zakladá na „hlavnom záujme každého človeka vyhnúť sa fyzickému alebo psychickému nebezpečenstvu alebo neocitnúť sa v neznesiteľnej situácii“⁴⁸.

a. Tri druhy „vážneho nebezpečenstva“

30. Článok 13 ods. 1 písm. b) obsahuje tieto tri rôzne druhy nebezpečenstva:
- vážne nebezpečenstvo⁴⁹, že návrat by vystavil dieťa fyzickej ujme;
 - vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa psychickej ujme; alebo
 - vážne nebezpečenstvo, že návrat dieťaťa by spôsobil, že by sa ocitlo v neznesiteľnej situácii.
31. Na odôvodnenie výnimky z povinnosti zabezpečiť rýchly návrat dieťaťa možno každý druh nebezpečenstva uplatniť nezávisle, a preto boli v závislosti od skutočností konkrétneho prípadu stanovené v rámci konania tri druhy nebezpečenstva, každé samostatne. Hoci sú tieto tri druhy nebezpečenstva vymedzené samostatne, často sú uplatňované spolu a súdy ich vo svojich rozhodnutiach nie vždy jasne rozlišujú.

b. Vážne nebezpečenstvo pre dieťa

32. V znení článku 13 ods. 1 písm. b) sa jasne stanovuje, že otázkou je, či existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by „dieťa vystavil fyzickej alebo psychickej ujme alebo by dieťa inak priviedol do neznesiteľnej situácie“.
33. Vystavenie rodiča ujme, či už fyzickej, alebo psychickej, by však takisto mohlo za určitých výnimočných okolností vytvoriť vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo by ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie. Vo výnimke z článku 13 ods. 1 písm. b) sa napríklad nevyžaduje, aby priamou alebo hlavnou obeťou fyzickej ujmy bolo dieťa, ak sú k dispozícii dostatočné dôkazy, že kvôli nebezpečenstvu ujmy spôsobenej rodičovi, ktorý dieťa uniesol, existuje aj vážne nebezpečenstvo pre dieťa.

⁴⁸ Pozri dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 29.

⁴⁹ Pozri vyššie v časti Slovník pojmy „vážne nebezpečenstvo“ a „výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva“.

c. Úroveň „vážneho nebezpečenstva“

34. Pojem „vážne“ kvalifikuje nebezpečenstvo, a nie ujmu spôsobenú dieťaťu. Poukazuje na to, že nebezpečenstvo musí byť skutočné a aby mohlo byť označené za „vážne“, musí dosiahnuť určitú úroveň závažnosti⁵⁰. Pokiaľ ide o úroveň ujmy, tá musí predstavovať „neznesiteľnú situáciu“, ⁵¹ t. j. situáciu, pri ktorej nemožno očakávať, že ju konkrétne dieťa bude tolerovať. Relatívna úroveň nebezpečenstva, ktorá je potrebná na splnenie podmienok vážneho nebezpečenstva, sa môže líšiť, závisí však od povahy a závažnosti novej ujmy spôsobenej dieťaťu.⁵²

d. Výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva zameraná na budúcnosť

35. Znenie článku 13 ods. 1 písm. b) takisto naznačuje, že výnimka je zameraná na budúcnosť v tom zmysle, že sa zameriava na okolnosti *po návrate* dieťaťa a na to, či by také okolnosti vystavili dieťa vážnemu nebezpečenstvu.

⁵⁰ *Vec Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 10. jún 2011, Najvyšší súd Spojeného kráľovstva (Anglicko a Wales) (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 1068], bod 33. Pozri tiež dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 29. Pojem „vážne nebezpečenstvo“ odráža zámer navrhovateľov, aby sa táto výnimka uplatňovala reštriktívne a v súlade so všeobecným prístupom k výnimkám podľa dohovoru. V procese navrhovania sa pre článok 13 ods. 1 písm. b) schválilo užšie znenie, než sa pôvodne navrhovalo. Pôvodný pojem použitý vo výnimke bol „značné nebezpečenstvo“, ktorý nahradil pojem „vážne nebezpečenstvo“, keďže slovo „vážne“ sa považovalo za významovo silnejšie. Pozri aj *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)* (už citované v poznámke 10), s. 362.

⁵¹ Pozri napríklad vec *Thomson/Thomson*, [1994] 3 SCR 551, 20. október 1994, Najvyšší súd Kanady (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 11], s. 596, v ktorej súd rozhodol, že „fyzická alebo psychická ujma uvedená v prvej vete článku 13 ods. 1 písm. b) predstavuje úroveň ujmy, ktorá vznikne pri neznesiteľnej situácii“. Pozri tiež *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) (pozri vyššie poznámku 50), bod 34 a vec *EW/LP*, HCMP1605/2011, 31. január 2013, Vyšší súd Osobitnej administratívnej oblasti Hongkong (Čína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CNh 1408], bod 11, v ktorých v oboch rozhodnutiach citovali príslušné súdy z rozsudku vo veci *Re D*, [2006] 3 WLR 0989, 16. november 2006, Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva (Anglicko a Wales) (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 880], bod 52, „slovo ‚neznesiteľná‘ je silné, ale ak sa vyskytne v súvislosti s dieťaťom, musí označovať situáciu, v ktorej sa dané dieťa za daných okolností ocitlo, a nemalo by sa od neho očakávať, že ju bude tolerovať“.

⁵² *Vec Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) (pozri vyššie poznámku 50, bod 33, v ktorej súd poznamenal, že: „Aj napriek tomu, že slovo ‚vážny‘ charakterizuje skôr nebezpečenstvo ako ujmu, sú v bežnom vyjadrovaní tieto dva pojmy prepojené. Ako ‚vážne‘ tak možno riadne kvalifikovať relatívne nízke nebezpečenstvo smrti alebo veľmi vážne zranenie, zatiaľ čo vyššia úroveň nebezpečenstva by sa mohla spájať s inými menej vážnymi formami ujmy.“

36. Zatiaľ čo posudzovanie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva si teda bude zvyčajne vyžadovať analýzu informácií/dôkazov, o ktoré sa opiera osoba, inštitúcia alebo iný subjekt, ktorý nesúhlasí s návratom dieťaťa (vo väčšine prípadov rodič, ktorý dieťa uniesol), nemalo by byť obmedzené na analýzu okolností, ktoré existovali pred neoprávneným premiestnením alebo zadržiavaním alebo v čase neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania. Namiesto toho sa vyžaduje pohľad do budúcnosti, t. j. na okolnosti, ktoré by vznikli, ak by dieťa bolo bezodkladne vrátené. Posudzovanie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva by teda malo takisto zahŕňať, ak sa to považuje za potrebné a vhodné, zváženie dostupnosti primeraných a účinných ochranných opatrení v štáte obvyklého pobytu.⁵³
37. Zameranie na budúcnosť však neznamená, že minulé správanie a udalosti z minulosti nemôžu byť relevantné pri posudzovaní vážneho nebezpečenstva⁵⁴ pri návrate dieťaťa do štátu obvyklého pobytu. Napríklad udalosti z minulosti týkajúce sa domáceho násillia alebo násillia v rodine môžu mať v závislosti od konkrétnych okolností dôkaznú hodnotu pri otázke, či také vážne nebezpečenstvo existuje. Na základe toho možno uviesť, že minulé správanie a udalosti z minulosti nie sú ako také rozhodujúce, pokiaľ ide o nedostupnosť účinných ochranných opatrení, ktoré by ochránili dieťa pred vážnym nebezpečenstvom⁵⁵.

⁵³ Pozri ďalej bod 43 a nasl. v súvislosti s ochrannými opatreniami v prípadoch súvisiacich s článkom 13 ods. 1 písm. b).

⁵⁴ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „vážne nebezpečenstvo“.

⁵⁵ Pozri napríklad vec 12 UF 532/16, 6. júl 2016, *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1405], bod 42, v ktorej súd skonštatoval, že nebezpečenstvo pri návrate nemohlo vyplývať z údajného násilného správania v minulosti, a poznamenal, že v platnosti bol záväzný obmedzujúci príkaz, aby tak rodič, ktorý dieťa uniesol, mohol požiadať o primeranú ochranu pred takým údajným správaním rodiča, ktorému bolo dieťa unesené; vec *H.Z/Ústredný orgán štátu*, 6. júl 2006, Plénum súdu pre rodinné právo Austrálie v Melbourne (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 876], bod. 40, v ktorej pri diskusii o násilnom a nevhodnom správaní v minulosti sudca skonštatoval, že „zatiaľ čo minulosť môže byť dobrým ukazovateľom budúcnosti, nie je rozhodujúca“, a že vďaka dostupnosti právnej ochrany proti takému správaniu nebolo zistené vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo by ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie.

**Článok 13
ods. 1 písm.
b) v praxi**

1. Zohľadnenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva

a. Postupná analýza

38. Tvrdenia o vážnom nebezpečenstve vznikajú na základe rôznych situácií vrátane tých, v ktorých by také nebezpečenstvo vyplynulo z:
- fyzického alebo sexuálneho zneužívania, prípadne z iných foriem zneužívania dieťaťa alebo z vystavenia dieťaťa domácemu násiliu zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol;
 - odlúčenia dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, napríklad v prípadoch, keď rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdí, že nemôže dieťa vrátiť do štátu obvyklého pobytu dieťaťa z bezpečnostných, zdravotných alebo ekonomických dôvodov alebo kvôli svojmu prisťahovaleckému postaveniu či existujúcim obvineniam z trestného činu v štáte obvyklého pobytu dieťaťa;
 - odlúčenia dieťaťa od jeho súrodencov;
 - vážnych bezpečnostných, vzdelávacích, zdravotných alebo ekonomických problémov týkajúcich sa dieťaťa v štáte obvyklého pobytu.
39. V dohovore nie sú stanovené rôzne testy na posúdenie vážneho nebezpečenstva na základe druhu nebezpečenstva alebo základných okolností, ktoré predložil odporca vo veci návratu dieťaťa. Všetky tvrdenia o vážnom nebezpečenstve sa preto hodnotia na základe rovnakých štandardov alebo prahových hodnôt a postupnej analýzy. Na základe toho môžu určité typy situácií – napríklad tie, v rámci ktorých existuje vyššia pravdepodobnosť, že bude bezprostredne ohrozená fyzická alebo psychická integrita dieťaťa – častejšie spĺňať vysokú prahovú hodnotu nastavenú v rámci výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva.
40. Ako prvý krok by mal súd zvážiť, či majú tvrdenia takúto povahu a či sú dostatočne podrobné a opodstatnené na to, aby mohli predstavovať vážne nebezpečenstvo. Je veľmi nepravdepodobné, že široké alebo všeobecné tvrdenia budú dostatočné⁵⁶.
41. Ak sa pristúpi k druhému kroku, súd určí, či je presvedčený, že výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva pre návrat dieťaťa bola stanovená na základe preskúmania a hodnotenia zhromaždených informácií/dôkazov predložených odporcom vo veci návratu dieťaťa, a na základe zohľadnenia dôkazov/informácií týkajúcich sa ochranných opatrení dostupných v štáte obvyklého pobytu dieťaťa.

⁵⁶ Pozri napríklad vec *E.S./Reintegro de hijo*, 11. jún 2013, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 1305], v ktorej súd skonštatoval, že iba zmienka o zlom zaobchádzaní alebo násilí bez predloženia dôkazov je príliš všeobecná na to, aby predstavovala vážne nebezpečenstvo pre dieťa; vec *Gsponer/Johnson*, 23. december 1988, Plénum súdu pre rodinné právo Austrálie v Melbourne (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 255], v ktorej „veľmi všeobecné a nešpecifické“ dôkazy predložené rodičom, ktorý dieťa uniesol, o závažných prípadoch násillia, útokov alebo zlého zaobchádzania zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol, a samotnému dieťaťu boli posúdené ako nepostačujúce na to, aby predstavovali vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo by ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie.

To znamená, že ak aj súd určí, že existujú dostatočné dôkazy alebo informácie, ktoré preukazujú prvky možnej ujmy alebo neznesiteľnej situácie, musí aj napriek tomu pri hodnotení toho, či bola stanovená výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva, dôkladne posúdiť okolnosti ako celok vrátane toho, či sú dostupné primerané ochranné opatrenia alebo či by bolo nutné ich zaviesť na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom takej ujmy alebo neznesiteľnej situácie⁵⁷.

42. Po vykonaní tohto hodnotenia:

- súd nariadi návrat dieťaťa v prípade, že *nie* je presvedčený, že predložené dôkazy/zhromaždené informácie vrátane ochranných opatrení preukazujú vážne nebezpečenstvo⁵⁸;
- nemusí súd nariadiť návrat dieťaťa v prípade, že *je* presvedčený, že predložené dôkazy/zhromaždené informácie vrátane ochranných opatrení preukazujú vážne nebezpečenstvo, čo znamená, že nariadenie návratu je ponechané na diskrečnej právomoci súdu.

⁵⁷ Pozri ďalej bod 43 a nasl. o diskusii o takých ochranných opatreniach.

⁵⁸ Keď sa údajné vážne nebezpečenstvo nepreukáže a dieťa je vrátené, môže rodič, ktorý dieťa uniesol, predložiť dôkazy, týkajúce sa jeho obáv o dieťa v konaniach o opatrovníckom práve v štáte jeho obvyklého pobytu.

Otázky, ktoré zvažuje súd pri analýze výnimky z článku 13 ods. 1 písm. b)

Súdy by mali v konaniach o rýchly návrat dieťaťa konať rýchlo (preambula a článok 11 ods. 1).

Sú tvrdenia osoby, inštitúcie alebo iného subjektu, ktorý je odporcom vo veci návratu dieťaťa, dostatočne podrobné a opodstatnené na to, aby mohli predstavovať vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo by ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie?

NIE → Súd nariadi návrat dieťaťa.

ÁNO

Zhromažďovanie a posudzovanie informácií alebo dôkazov sa vykonáva v súlade s právnymi predpismi, postupmi a praxou každej jurisdikcie.

V súvislosti s ochrannými opatreniami by mal súd zväžť spoluprácu ústredných orgánov a/alebo sudcov Medzinárodnej haagskej siete sudcov.

Po posúdení informácií alebo dôkazov:

Presvedčila osoba, inštitúcia alebo iný subjekt, ktorý nesúhlasí s návratom dieťaťa (vo väčšine prípadov rodič, ktorý dieťa uniesol), súd, že existuje vážne nebezpečenstvo, že návrat by vystavil dieťa fyzickej alebo psychickej ujme alebo by ho inak priviedol do neznesiteľnej situácie, pričom sa zohľadnili všetky dostupné alebo zavedené vhodné a účinné opatrenia na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom v štáte obvyklého pobytu?

NIE

ÁNO

NIE → Súd nariadi návrat dieťaťa.

ÁNO

Výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva bola stanovená a súd NEMUSÍ nariadiť návrat dieťaťa.

V niektorých jurisdikciách sa súdy na začiatku pýtajú: Sú dostupné a/alebo zavedené účinné ochranné opatrenia, ktoré by chránili dieťa pred údajným vážnym nebezpečenstvom?

b. Ochranné opatrenia

43. Ochranné opatrenia sa častejšie zvažujú v situáciách, v ktorých údajné vážne nebezpečenstvo zahŕňa okrem iného týranie dieťaťa alebo domáce násilie. Opatrenia pokrývajú širokú škálu existujúcich služieb, pomoci a podpory vrátane prístupu k právnym službám, finančnej pomoci, pomoci s bývaním, zdravotným službám, núdzovému bývaniu a iným formám podpory alebo pomoci obetiam domáceho násilia, ako aj reakcie polície alebo systému trestnej justície.
44. Ochranné opatrenia môžu byť k dispozícii a ľahko prístupné v štáte obvyklého pobytu dieťaťa alebo ich bude v niektorých prípadoch potrebné zaviesť pred návratom dieťaťa. V druhom prípade by sa mali osobitné ochranné opatrenia zaviesť len vtedy, keď sú potrebné na prísne a priame riešenie vážneho nebezpečenstva. Nemali by sa zavádzať ako samozrejmosť a mali by mať časovo obmedzený charakter a skončiť, keď štát obvyklého pobytu dieťaťa dokáže určiť, aké ochranné opatrenia sú vhodné pre dieťa, ak také existujú.⁵⁹ Za určitých okolností nemusia byť ochranné opatrenia postačujúce na účinné riešenie vážneho nebezpečenstva napriek tomu, že sú dostupné a prístupné v štáte obvyklého pobytu. Príkladom môže byť situácia, keď rodič, ktorému bolo dieťa unesené, opakovane porušil ochranné príkazy.
45. Súdby bežne posudzujú dostupnosť a účinnosť ochranných opatrení a zároveň preskúmajú tvrdenia o vážnom nebezpečenstve; alebo tak robia len po potvrdení existujúceho vážneho nebezpečenstva a porozumení jeho povahe stranou, ktorá namieta proti návratu. Keďže akýkoľvek odklad v konaní by mohol mariť ciele dohovoru, malo by sa v ideálnom prípade na prípadné ochranné opatrenia upozorniť v skorom štádiu konania, aby každá strana mala primeranú príležitosť včas predložiť relevantné dôkazy, ktoré súvisia s potrebou takých opatrení a s ich vykonateľnosťou. V niektorých jurisdikciách, v ktorých je súd v súvislosti s konkrétnym prípadom presvedčený, že v štáte obvyklého pobytu dieťaťa sú k dispozícii alebo sú zavedené primerané a účinné ochranné opatrenia, ktoré majú za cieľ riešiť údajné vážne nebezpečenstvo, môže súd v záujme rýchlosti nariadiť návrat dieťaťa bez toho, aby musel vykonať zásadnejšie posúdenie tvrdených skutočností.

⁵⁹ Ako príklad prípadu, ktorý zahŕňa ochranné opatrenia, pozri vec *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) (pozri vyššie, poznámka 50). Pozri aj vec *J.D./P.D.*, (2010) ONCJ 410, 9. september 2010, Súdny dvor Ontário (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1421], bod 47, v ktorej súd skonštatoval, že by mohol „uložiť záväzky s cieľom pomôcť pri návrate a ochrániť deti v prechodnom období pred tým, než prípad preberie súd v Škótsku“. Vo veci *Mbuyi/Ngalula*, (2018) MBQB 176, 8. november 2018, Súd Queen's Bench, Manitoba (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1416], v bode 62 súd skonštatoval, že pri určovaní toho, či výnimka stanovená v článku 13 ods. 1 písm. b) vznikla na základe skutkovej situácie alebo nie, „musí súd v akomkoľvek konaní týkajúcom sa Haagskeho dohovoru vychádzať zo zásady, že súdy a orgány v štáte obvyklého pobytu dieťaťa budú môcť prijať opatrenia na ochranu detí [...], s výnimkou najmimoriadnejších prípadov alebo keď existujú dostatočné dôkazy preukazujúce opak“.

46. V niektorých štátoch môže mať súd prejednávajúci žiadosť o návrat podľa vnútroštátneho práva vnútornú právomoc nariadiť ochranné opatrenia ako súčasť svojho príkazu o návrate. V iných štátoch nemusia mať súdy takúto právomoc. V týchto prípadoch však môže súd zvážiť ochranné opatrenia vo forme dobrovoľných záväzkov poskytnutých súdu zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené.⁶⁰
47. Účinnosť ochranných opatrení, či už budú vo forme súdneho príkazu, alebo dobrovoľného záväzku, bude závisieť od toho, či môžu byť vymožiteľné v štáte obvyklého pobytu dieťaťa, a za akých okolností môžu byť vymožiteľné, čo bude závisieť od vnútroštátnych právnych predpisov tohto štátu. Jednou z možností môže byť to, že sa ochrannému opatreniu prizná právny účinok prostredníctvom zrkadlového príkazu v štáte obvyklého pobytu – v prípade, že je to možné a dostupné. Súd v dožiadanom štáte však nemôže vydávať príkazy, ktoré by presahovali jeho právomoc, alebo ktoré nie sú potrebné na zmiernenie stanoveného vážneho nebezpečenstva. Je potrebné uviesť, že dobrovoľné záväzky nie sú ľahko vymožiteľné, a preto v mnohých prípadoch nemusia byť účinné. Preto pokiaľ nemožno dobrovoľné záväzky v štáte obvyklého pobytu dieťaťa vymôcť, mali sa používať opatrenia, a to najmä v prípadoch, kde vážne nebezpečenstvo zahŕňa domáce násilie.
48. Pokiaľ ide o ochranné opatrenia, dohovor z roku 1996 môže uľahčiť rýchly návrat dieťaťa, keď je medzi zúčastnenými štátmi v platnosti. Dohovor z roku 1996 obsahuje osobitné kritérium právomoci, ktoré umožňuje súdu v zmluvnej strane, kde sa dieťa nachádza (na rozdiel od miesta obvyklého pobytu), aby prijal nevyhnutné opatrenia na ochranu dieťaťa v naliehavých prípadoch⁶¹. Dohovorom z roku 1996 sa podporuje účinnosť takýchto opatrení zabezpečením toho, aby boli tieto opatrenia uznané zo zákona vo všetkých ostatných zmluvných stranách⁶² a mohli sa vyhlásiť za vymožiteľné na požiadanie ktorejkoľvek zúčastnenej strany v súlade s postupom stanoveným v právnych predpisoch štátu, kde sa žiada o ich vymáhanie⁶³.

⁶⁰ Pozri napríklad vec *Sabogal/Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20. máj 2015, Okresný súd Spojených štátov amerických pre okres Maryland (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 1383], v ktorej bol súd pripravený nariadiť návrat dieťaťa za osobitných podmienok, a to, že návrat sa uskutoční po tom, ako rodič, ktorému bolo dieťa unesené, zariadi, aby bol dočasný príkaz na opatrovnícke práva v jeho prospech uvoľnený, aby sa tak obnovil pôvodný dočasný príkaz na opatrovnícke práva v prospech rodiča, ktorý dieťa uniesol, a po tom, ako zabezpečí, aby boli obvinenia z trestného činu voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol, zrušené alebo aby bolo vyšetrowanie uzavreté. Je však potrebné poznamenať, že podmienky nariadené v tomto prípade nie je možné stanoviť vo viacerých zmluvných stranách.

⁶¹ Článok 11 dohovoru z roku 1996.

⁶² Článok 23 dohovoru z roku 1996.

⁶³ Článok 26 dohovoru z roku 1996.

Platnosť akýchkoľvek opatrení na ochranu dieťaťa prijatých na základe tohto osobitného kritéria právomoci by uplynula, hneď ako by súdy štátu obvyklého pobytu (t. j. obvyklého pobytu dieťaťa) prijali opatrenia vyžadované situáciou, čo zdôrazňuje dôležitosť koordinácie medzi príslušnými orgánmi⁶⁴.

c. Praktické opatrenia

49. V niektorých jurisdikciách môžu súdy, ktoré nariadia rýchly návrat dieťaťa, stanoviť praktické opatrenia na uľahčenie vykonania návratu dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu. Príkladom praktických opatrení je, keď príkaz o vrátení stanovuje, kto má kúpiť letenky na návrat dieťaťa. Tieto opatrenia sú iné ako ochranné opatrenia, keďže ich cieľom nie je riešiť vážne nebezpečenstvo ujmy. Praktické opatrenia by nemali vytvárať prekážky pre návrat dieťaťa, nemali by preťažovať ani jednu stranu (najmä rodiča, ktorému bolo dieťa unesené) ani by nemali presiahnuť obmedzenú právomoc súdu.

d. Procesné pravidlá a pravidlá dokazovania

50. V dohovore z roku 1980 sa stanovuje veľmi málo procesných pravidiel a pravidiel dokazovania. Tieto otázky upravuje právny poriadok konajúceho súdu, t. j. právne predpisy dožiadaného štátu, v ktorom sa súd nachádza. Patria sem pravidlá týkajúce sa **miery** (alebo množstva) dokazovania.⁶⁵ Otázka dôkazného **bremena** sa však výslovne rieši v dohovore.

i. Dôkazné bremeno

51. Bremeno stanovenia výnimky nesie osoba, inštitúcia alebo iný subjekt, ktorý namieta proti návratu dieťaťa⁶⁶, a teda vo väčšine prípadov rodič, ktorý dieťa uniesol. Ak aj súd z úradnej moci zhromaždí informácie alebo dôkazy (v súlade s vnútroštátnymi postupmi), alebo ak osoba alebo subjekt, ktorý podal žiadosť o návrat, nie je aktívne zapojený do konania, musí byť súd presvedčený, že strana namietajúca proti návratu uniesla dôkazné bremeno na stanovenie výnimky.

⁶⁴ Pozri aj článok 27 ods. 5 nariadenia Rady (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí (prepracované znenie), Ú. v. EÚ L 178/1 z 2. júla 2019, ktoré sa bude uplatňovať od 1. augusta 2022. V článku 27 ods. 5 nariadenia sa uvádza, že ak súd nariaďuje návrat dieťaťa, môže v relevantných prípadoch prijať predbežné opatrenia vrátane ochranných opatrení podľa článku 15 tohto nariadenia s cieľom ochrániť dieťa pred vážnym nebezpečenstvom uvedeným v článku 13 ods. 1 písm. b) dohovoru z roku 1980, ak preskúmanie a prijatie takýchto opatrení nespôsobí neúmerne predĺženie konania o návrat.

⁶⁵ Miera dokazovania, ktorú uplatňujú zmluvné strany, sa môže líšiť. Napríklad, mnoho zmluvných strán uplatňuje všeobecnú mieru občianskeho dokazovania, a to „prevahu dôkazov“ alebo „vyváženie pravdepodobností“; niekoľko štátov vyžaduje, aby bola výnimka potvrdená vyššou mierou dokazovania, napríklad „jasnými a presvedčivými dôkazmi“.

⁶⁶ Článok 13 ods. 1; pozri aj dôvodovú správu (už citovanú v poznámke 10), bod 114, v ktorej sa okrem iného stanovuje, že „cieľom dohovoru bolo prostredníctvom tohto rozhodnutia postaviť osobu zbavenú dieťaťa do rovnako dobrej pozície, akú má únosca, ktorý si teoreticky sám zvolil pre neho najvhodnejšie fórum“.

ii. Obmedzujúce informácie a dôkazy súvisiace s problematikou návratu

52. Zatiaľ čo sa pravidlá a postupy týkajúce sa prípustnosti a zhromažďovania dôkazov môžu medzi zmluvnými stranami líšiť⁶⁷, mali by sa vždy uplatňovať s náležitým zreteľom na požiadavku rýchleho konania a dôležitosť obmedziť vyšetrovanie súdu len na otázky týkajúce sa sporu, ktoré sú priamo relevantné pre problematiku návratu (a nie opatrovníckych práv⁶⁸).

iii. Prípustnosť informácií o sociálnej situácii dieťaťa

53. Článok 13 ods. 3 uľahčuje príjem dôkazov alebo informácií zo zahraničia stanovením, že súd „zváži informácie súvisiace so sociálnou situáciou dieťaťa, ktoré poskytne ústredný orgán alebo iný príslušný orgán z miesta obvyklého pobytu dieťaťa“, pričom sa za tieto informácie považujú správy sociálnych služieb, správy zo školy, lekárske správy, ak sú dostupné a priamo relevantné pre problematiku vážneho nebezpečenstva, a ak ich možno získať v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi štátu obvyklého pobytu. Tieto dôkazy alebo informácie by mali byť získané iba vtedy, keď sú nevyhnutné, a s náležitým zreteľom na potrebu rýchleho konania.

iv. Prípustnosť žiadosti o návrat a priložené dokumenty

54. V článku 23 sa s cieľom uľahčiť prípustnosť dôkazov a informácií stanovuje, že sa nevyžadujú žiadne formality, ako je napríklad overovanie. Okrem toho sa v článku 30 stanovuje, že akákoľvek žiadosť o návrat predložená ústrednému orgánu alebo priamo súdu spolu so sprievodnými dokumentmi a informáciami k nim pripojenými alebo poskytnutými zo strany ústredného orgánu „budú prípustné na súdoch alebo správnych orgánoch zmluvných štátov“. V článku 30 sa však neurčuje dôkazná hodnota, ktorá sa má priznať týmto dokumentom, keďže toto je úlohou vnútroštátnych právnych predpisov a diskrečnej právomoci súdu.

2. Príklady tvrdení, ktoré možno uplatniť podľa článku 13 ods. 1 písm. b)

55. Analýza článku 13 ods. 1 písm. b) je vo veľkej miere založená na skutkových okolnostiach. Každé rozhodnutie súdu o uplatnení alebo neuplatnení výnimky je teda jedinečné a založené na konkrétnych okolnostiach prípadu. Vždy sa preto vyžaduje dôkladná postupná analýza údajného vážneho nebezpečenstva v súlade s právnym rámcom dohovoru vrátane výnimky vysvetlenej v tejto príručke. Súd⁶⁹ však musia zohľadniť požiadavku dohovoru rozhodovať o prípadoch rýchlo.

⁶⁷ Niektoré informácie o pravidlách uplatniteľných v konaniach o návrat poskytujú zmluvné strany vo svojich Profiloch krajín (už citované v poznámke 39). Napríklad v oddiele 10.3 je uvedená informácia okrem iného o tom, či je možné rozhodnúť o žiadosti o návrat výlučne na základe dokumentácie (t. j. bez súdneho pojednávania) a či možno v konaniach o návrat predložiť ústne dôkazy (t. j. svedčiť osobne).

⁶⁸ Pozri bod 16 vyššie.

⁶⁹ Pozri poznámku 12 vyššie.

56. V tomto oddiele sú uvedené niektoré príklady toho, ako k tvrdeniam o vážnom nebezpečenstve pristupovali niektoré súdy, ktoré používali rôzne vzorce skutočností, ako aj neúplný zoznam príslušných úvah alebo faktorov. Oddiel sa nezaobera príslušným významom, ktorý treba dať každej z úvah alebo každému faktoru, keďže ten bude závisieť od osobitných okolností prípadu. V tomto oddiele sa takisto stanovuje obmedzené odkazovanie na medzinárodnú judikatúru s cieľom znázorniť osobitné problémy, ktoré sú predmetom diskusií. Súdy a iné zainteresované subjekty sa vyzývajú, aby v súvislosti s podrobnosťami a najaktuálnejšími informáciami o tom, ako sa pristupovalo k rôznym problémom týkajúcim sa článku 13 ods. 1 písm. b), konzultovali databázu INCADAT a vnútroštátnu judikatúru.

a. Domáce násilie voči dieťaťu a/alebo rodičovi, ktorý dieťa uniesol

Tvrdenia o vážnom nebezpečenstve vyplývajúcom z domáceho násillia môžu mať rôzne formy. Rodič, ktorý dieťa uniesol, môže tvrdiť, že existuje vážne nebezpečenstvo priamej ujmy z dôvodu fyzického alebo sexuálneho zneužívania, prípadne iných foriem zneužívania dieťaťa. Možno takisto tvrdiť, že vážne nebezpečenstvo vyplýva z vystavenia dieťaťa domácejmu násilliu zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol⁷⁰. V niektorých situáciách môže byť vážne nebezpečenstvo pre dieťa založené aj na nožnej ujme, ktorú spôsobí rodič, ktorému bolo dieťa unesené, rodičovi, ktorý dieťa uniesol pri návrate⁷¹ vrátane prípadov, kde takáto ujma môže výrazne znížiť schopnosť rodiča, ktorý dieťa uniesol, postarať o dieťa.

⁷⁰ Pozri napríklad vec *Miltiados/Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19. február 2010, Okresný súd Spojených štátov amerických, východná divízia Pensylvánie (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1144], v ktorej súd skonštatoval, že zneužívanie zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol, vrátane hrozieb smrti a nadmernej konzumácie alkoholu, a zároveň aj iné faktory, ako bola neschopnosť cyperských orgánov ochrániť matku, či zo situácie vyplývajúca chronická posttraumatická stresová porucha dcéry, boli dostatočné na to, aby predstavovali vážne nebezpečenstvo.

⁷¹ Pozri napríklad vec *Taylor/Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 [C.A.11 (Fla.)] (jedenásty obvod, 2012), 20. december 2012, Odvolací súd Spojených štátov amerických pre jedenásty obvod (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1184]. Súd prijal dôkazy, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, hrozil spôsobením fyzickej ujmy rodičovi, ktorý dieťa uniesol (a možno aj jeho zabitím) prostredníctvom tretích strán. Súd skonštatoval, že prípad bol jedinečný, keďže nebezpečenstvo pre dieťa nepramenilo len z hrozieb zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, ale aj z hrozieb zo strany neznámej tretej strany, ako aj z toho, že podvodné činnosti, ktorých sa dopúšťal rodič, ktorému bolo dieťa unesené, vytvorili a s veľkou pravdepodobnosťou by pokračovali vo vytváraní zásadného nebezpečenstva vážnej ujmy pre rodinu a vážneho nebezpečenstva ujmy pre dieťa, ak by bolo vrátené. Pozri aj stanovisko LJ Wall vo veci *Re W. (A Child)* [2004] EWCA Civ 1366 (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 771], bod 49. Vo veci *Gomez/Fuenmayor*, č. 15 – 12075, Odvolací súd Spojených štátov amerických (jedenásty obvod), 5. február 2016 (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1407] súd skonštatoval, že „[z]atiaľ čo sa riadne vyšetrovanie zameriava na nebezpečenstvo, ktorému je vystavené dieťa, a nie rodič [...], dostatočne závažné hrozby a násillie voči rodičovi môžu takisto predstavovať vážne nebezpečenstvo ujmy pre dieťa“.

57. Analýza vážneho nebezpečenstva v týchto prípadoch je osobitne zameraná na vplyv domáceho násilia na dieťa po jeho návrate do štátu jeho obvyklého pobytu, a na to, či taký vplyv spĺňa vysokú prahovú hodnotu pre výnimku z dôvodu vážneho nebezpečenstva, vzhľadom na skutočnosti, ako je povaha, frekvencia a intenzita násilia, ako aj okolnosti, za ktorých sa toto násilie potenciálne pácha⁷². Dôkazy o existencii situácie domáceho násilia nie sú samé osebe postačujúce na stanovenie existencie vážneho nebezpečenstva pre dieťa.⁷³
58. V prípadoch, keď rodič, ktorý dieťa uniesol, vytvoril okolnosti zahrňajúce domáce násilie, ktoré by predstavovali vážne nebezpečenstvo pre dieťa, mali by sudy zvážiť dostupnosť, vhodnosť a účinnosť opatrení na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom⁷⁴.

⁷² V týchto prípadoch súd skonštatoval, že neexistovali žiadne dôkazy o vážnom nebezpečenstve pre dieťa. Vec *Tabacchi/Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2. august 2000, Okresný súd Spojených štátov amerických pre severný obvod Illinois, východná divízia (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 465], v ktorej história zneužívania zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol, nepredstavovala vážne nebezpečenstvo pre ich dieťa, keďže dieťa bolo prítomné iba pri dvoch minulých udalostiach, kedy bol rodič, ktorému bolo dieťa unesené, násilný voči rodičovi, ktorý dieťa uniesol, a pretože od premiestnenia sa rodičia bez ťažkostí dohodli na návštevách, pričom neexistoval žiadny dôkaz, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, zneužíval alebo obťažoval rodiča, ktorý dieťa uniesol. Pozri aj vec *Štátny tajomník pre spravodlivosť/Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30. november 1999, Vyšší súd (Zimbabwe) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/ZW 340], s. 408, v ktorej súd skonštatoval, že násilné a zastrášujúce konanie rodiča, ktorému boli deti unesené, bolo namierené proti rodičovi, ktorý deti uniesol, a nie na deti samotné, a že stresujúce prostredie, ktorému boli deti podľa rodiča, ktorý ich uniesol, vystavené, bolo spôsobené napätými vzťahmi medzi rodičmi. Súd ďalej skonštatoval, že rodič, ktorý deti uniesol, nepodal žiadnu námietku voči požiadavke na prístup k deťom zo strany rodiča, ktorému boli deti unesené, a naopak sa zdalo, že dokonca podporil rodiča, ktorému boli deti unesené, aby bol s maloletými deťmi v kontakte.

⁷³ Pozri aj vec *Souratgar/Fair*, 720 F.3d 96 (druhý obvod, 2013), 13. jún 2013, Odvolací súd Spojených štátov amerických pre druhý obvod (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1240], s. 12 a 16, v ktorej súd považoval obvinenia zo zneužívania manžela/manželky zo strany rodiča, ktorý dieťa uniesol, voči rodičovi, ktorému bolo dieťa unesené, za „relevantné podľa článku 13 ods. 1 písm. b), len ak tieto skutočnosti vážne ohrozujú dieťa. Článok 13 ods. 1 písm. b) sa nezaobrá tým, či by repatriácia vystavila [rodiča, ktorý dieťa uniesol] vážnemu nebezpečenstvu, pokiaľ ide o jeho bezpečnosť, ale tým, či by vystavila vážnemu nebezpečenstvu fyzickej alebo psychickej ujmy dieťa.“ V tom prípade súd potvrdil zistenia okresného súdu, že hoci existovali prípady domáceho násilia, „[dieťa] nebolo nikdy jeho cieľom a nikdy neutrpelo ujmu“, a že „v tomto prípade dôkazy [...] nepreukázali, že dieťa bude po návrate vystavené vážne nebezpečenstvu fyzickej alebo psychickej ujmy“.

⁷⁴ Pozri napríklad vec *F/M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (Únos: vážne nebezpečenstvo ujmy) [2008] 2 FLR 1263, 6. február 2008, Vyšší súd Anglicka a Walesu, Oddelenie pre rodinné veci, (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 1116], body 13 a 14, v ktorej súd skonštatoval, že ak „by bol (alebo ak je) presvedčený, že dieťaťu bude poskytnutá vhodná ochrana súdmi žiadajúceho štátu a/alebo rodič, ktorému bolo dieťa unesené, poskytol dostatočné ochranné záväzky, nemohol by sa rodič, ktorý dieťa uniesol, zvyčajne spoliehať na výnimku článku 13 ods. 1 písm. b), a to najmä v prípadoch, kde sa vyskytlo domáce násilie.“ Súd ďalej poznamenal, že v tomto prípade rodič, ktorému bolo dieťa unesené, uviedol, že bude „spolupracovať v rámci akýchkoľvek [...] konaní a poskytnúť záväzky o zdržaní sa obťažovania“. Pozri vyššie „Otázky zohľadňované súdom pri analýze výnimky z článku 13 ods. 1 písm. b)“, s. 33.

V prípadoch, keď je v štáte obvyklého pobytu dieťaťa dostupná právna ochrana, policajné a sociálne služby napríklad na pomoc obetiam domáceho násillia, nariadili súdy návrat dieťaťa⁷⁵. V niektorých prípadoch však súdy môžu považovať takúto právnu ochranu a služby za nedostatočné, pokiaľ ide o ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom⁷⁶, a to napríklad v prípadoch, keď rodič, ktorému bolo dieťa unesené, opakovane porušil ochranné opatrenia⁷⁷, čo môže vystaviť dieťa vážnemu nebezpečenstvu fyzickej alebo psychickej ujmy, alebo vzhľadom na mieru psychickej zraniteľnosti dieťaťa⁷⁸.

⁷⁵ Pozri napríklad vec *X. (matka)/Y. (otec)*, 22. február 2018, *Rechtbank 's-Gravenhage* (Holandsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NL 1391], s. 6, v ktorej súd skonštatoval, že tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, o jeho pravidelnom vystavovaní domácejmu násilliu v prítomnosti dieťaťa, boli nedostatočné na konštatovanie vážneho nebezpečenstva, keďže „musia byť náležite zohľadnené všetky okolnosti vrátane toho, či možno prijať opatrenia na ochranu dieťaťa alebo iné vhodné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že dôsledky domáceho násillia nebudú pre maloleté dieťa nepredstavovať nebezpečenstvo (alebo ho už nepredstavujú).“ Pozri aj vec *Mbuyi/Ngalula* (pozri poznámku 59 vyššie).

⁷⁶ Pozri napríklad vec *Ústredný orgán štátu, tajomník ministerstva sociálnych vecí/Mander*, 17. september 2003, Súd pre rodinné právo Austrálie (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 574], body 109 a 111, v ktorej súd skonštatoval, že „je zrejmé, že existencia súdnych príkazov a trestných sankcií nezmiernila stupeň násillia“, a tak bol súd „v tomto prípade presvedčený o existencii vážneho nebezpečenstva ujmy“. Návrat detí bol preto zamietnutý; vec *No de RG 06/00395*, 30. máj 2006, *Cour d'appel de Paris* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1010], v ktorej súd skonštatoval, že napriek tomu, že rodič, ktorý dieťa uniesol, podal sťažnosť, že dieťa bolo v mieste bydliska rodiny obeťou znásillnenia partnerom rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, žijúcim v domácnosti, neboli prijaté žiadne účinné ochranné opatrenia, keď dieťa vyslovilo vážne obvinenia a malo veľké výhrady, pokiaľ išlo o návrat k rodičovi, ktorému bolo unesené.

⁷⁷ Pozri napríklad vec *Achakzad/Zemaryalai* [2011] W.D.F.L. 2, 20. júl 2010, Súdny dvor Ontário (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1115], v ktorej súd prijal dôkazy matky, ktorá dieťa uniesla, ktoré dokazovali, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, ju pri viacerých príležitostiach napadol alebo jej hrozil napadnutím vrátane hrozieb o znásillnení a nosenia nabitej zbrane, keď mala dieťa na rukách. Súd takisto skonštatoval, že vzhľadom na osobitné okolnosti nebolo možné ignorovať jasný odpor rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, voči obvineniam podľa článku 13 ods. 1 písm. b) zo strany rodiča, ktorý dieťa uniesol. Hoci záväzky by boli vymožiteľné vzhľadom na to, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, bol ochotný prijať príkaz bezpečného prístavu v Kalifornii, súd usúdil, že skutočným problémom bolo, či jeho správanie v budúcnosti možno primerane riadiť a kontrolovať prostredníctvom kalifornských súdov, vzhľadom na to, že v minulosti ignoroval súdny systém tým, že klamal v súvislosti s dôkazmi a porušoval súdne príkazy. Okrem toho sa ukázalo, že je neschopný kontrolovať svoje správanie, keď je nahnevaný. Súd preto skonštatoval, že návrat do Kalifornie by predstavoval vážne nebezpečenstvo pre rodiča, ktorý dieťa uniesol, a pre samotné dieťa, pričom by nebolo možné toto nebezpečenstvo primerane kontrolovať záväzkami.

⁷⁸ Pozri napríklad vec *Ostevoll/Ostevoll*, 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16. august 2000, Okresný súd Spojených štátov amerických v Ohii (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1145], bod 15, v ktorej dvaja psychológovia svedčili v mene rodiča, ktorý deti uniesol. Prvý psychológ diagnostikoval deťom posttraumatickú stresovú poruchu, keďže trpeli v dôsledku „značnej traumy, fyzického zneužívania, citového zneužívania a slovného napádania“ a boli svedkami zneužívania rodiča, ktorý ich uniesol. Prvý psychológ konkrétne „usúdil, že návrat detí do Nórska by pre ne vytvoril neznesiteľnú situáciu“. Diagnostický dojem druhého psychológa preukázal „najmenej závažnú stresovú poruchu pre každé dieťa“, pričom každé dieťa opisovalo nadmerné požívanie alkoholu rodičom, ktorému boli unesené, ako aj rôzne prípady zneužívania, ktoré boli smerované na ne a na rodiča,

b. Ekonomické alebo vývojové nevýhody pre dieťa po návrate

59. Keď sú tvrdenia o vážnom nebezpečenstve založené na ekonomických alebo vývojových nevýhodách po návrate dieťaťa,⁷⁹ mala by sa analýza zamerať na to, či základné potreby dieťaťa možno uspokojiť v štáte obvyklého pobytu. Súdu nepripadá zaoberať sa porovnaním životných podmienok, ktoré môže ponúknuť každý rodič (alebo každý štát). To môže byť relevantné pre následný prípad týkajúci sa opatrovníckych práv, ale nie pre analýzu článku 13 ods. 1 písm. b)⁸⁰. Skromnejšie životné podmienky⁸¹ a/alebo obmedzenejšia podpora vo vývoji⁸²

ktorý ich uniesol. Druhý psychológ uviedol, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, trpí narcistickou poruchou osobnosti, čo by „mohlo vystaviť deti vážnemu nebezpečenstvu ujmy a mohli by sa preto ocitnúť v neznesiteľnej situácii, keby boli vrátené do Nórska“, ako aj to, že „by deti utrpeli nenapraviteľnú psychickú ujmu už len tým, ak by im bol nariadený návrat do Nórska bez ohľadu na to, či by boli vrátené do starostlivosti [rodiča, ktorému boli unesené]“.

⁷⁹ Pozri napríklad vec *A.S./P.S. (Child Abduction)* (Únos dieťaťa) [1998] 2 IR 244, 26. marec 1998, Najvyšší súd (Írsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IE 389]; vec *K.M.A./Štátny tajomník pre spravodlivosť* [2007] NZFLR 891, 5. jún 2007, Odvolací súd Nového Zélandu (Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 1118]; vec *Policačný komisár Južnej Austrálie/H.*, 6. august 1993, Súd pre rodinné právo Austrálie v Adelaide (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 260]; vec *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) (pozri poznámku 50 vyššie).

⁸⁰ Pozri vec *No de pourvoi 08-18126*, 25. február 2009, *Cour de cassation* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1013], v ktorej súd zamietol tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, že na posúdenie vážneho nebezpečenstva by sa mali porovnať životné podmienky detí v danom čase s ich životnými podmienkami v čase ich návratu.

⁸¹ Pozri napríklad vec *G., P. C. c. H., S. M. s/reintegro de hijos*, 22. august 2012, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 1315], v ktorej súd zväzil tvrdenie týkajúce sa finančnej situácie rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, ale skonštatoval, že rodič, ktorý dieťa uniesol, nepreukázal, že situácia bola taká, že by predstavovala možnosť extrémnej situácie pre deti; vec *Y.D./J.B.*, [1996] R.D.F. 753, 17. máj 1996, Vyšší súd Quebec (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 369], v ktorej rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdil, že finančná neschopnosť rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, by viedla k vážnemu nebezpečenstvu, ktorému by boli deti vystavené, ale súd rozhodol, že slabá finančná situácia ako taká nie je platným dôvodom na zamietnutie návratu dieťaťa; vec *No de RG 11/02919*, 19. september 2011, *Cour d'appel de Lyon* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1168], v ktorej rodič, ktorý deti uniesol, tvrdil, že návratom do Nemecka by boli deti vystavené vážnemu nebezpečenstvu v dôsledku zlej úrovne ubytovania rodiča, ktorému boli deti unesené, ale súd dospel k záveru, že rodič, ktorý deti uniesol, nepreukázal, že toto ubytovanie nespĺňa minimálne požadovanú úroveň, a skonštatoval, že tvrdenie, že deti mali lepšie životné podmienky vo Francúzsku, nemohla dožiadaná krajina zohľadniť, „keďže sa od nej nevyžaduje hodnotiť cudzie rozhodnutia“; Pozri napríklad vec *17 UF 56/16*, 4. máj 2016, *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* (Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1406], v ktorej sa rozhodlo, že potenciálne nepriaznivejšia ekonomická situácia v štáte obvyklého pobytu pri návrate dieťaťa nepredstavovala vážne nebezpečenstvo fyzickej alebo psychickej ujmy pre dieťa.

⁸² Pozri napríklad vec *No de RG 11/01062*, 28. jún 2011, *Cour d'appel de Bordeaux* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1128], v ktorej rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdil, že sa dieťa sťažovalo na podvýživu, nedostatočnú hygienu a zanedbávanie v štáte jeho obvyklého pobytu, súd však skonštatoval, že na stanovenie vážneho nebezpečenstva to bolo nedostatočné, a je úlohou súdov v štáte obvyklého pobytu

v štáte obvyklého pobytu preto nie sú dostatočné na stanovenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva. Ak rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdí, že sa s dieťaťom nemôže vrátiť do štátu obvyklého pobytu kvôli ich ťažkej alebo nevyhovujúcej ekonomickej situácii, napríklad preto, že jeho životná úroveň by bola nižšia alebo si nevie v danom štáte nájsť zamestnanie, či sa inak nachádza v nepriaznivej situácii, nie je to zvyčajne dostatočným dôvodom na vydanie príkazu o nevrátení⁸³. Najmä závislosť od štátnych sociálnych dávok alebo iného druhu inštitucionálnej podpory nepredstavuje ako taká vážne nebezpečenstvo⁸⁴. K vážnemu nebezpečenstvu pre dieťa môžu viesť iba veľmi výnimočné okolnosti⁸⁵. Keď vznikli okolnosti, ktoré by predstavovali vážne nebezpečenstvo, súdy môžu zvážiť, či ochranné opatrenia môžu dieťa pred takýmto nebezpečenstvom ochrániť, a to poskytnutím naliehavej finančnej pomoci na krátke časové obdobie, pokiaľ súd príslušnej jurisdikcie v štáte obvyklého pobytu nevydá potrebné príkazy.

c. Nebezpečenstvá spojené s okolnosťami v štáte obvyklého pobytu

60. Analýza vážneho nebezpečenstva spojeného s okolnosťami v štáte obvyklého pobytu musí byť zameraná skôr na závažnosť politickej, hospodárskej alebo bezpečnostnej situácie a jej vplyvu na konkrétne dieťa⁸⁶ a na to, či je úroveň

určiť, kto vie najlepšie zabezpečiť dennú starostlivosť o dieťa, a že štát obvyklého pobytu má vhodné zariadenia a infraštruktúru na monitorovanie detí žijúcich na jeho území.

⁸³ Pozri napríklad vec *N. R. c. J. M. A. V. s/reintegro de hijo*, 28. február 2013, *Corte Suprema* (Čile) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CL 1318], v ktorej súd skonštatoval, že samotná skutočnosť, že návrat môže byť ťažký pre rodiča, ktorý dieťa uniesol, kvôli problémom s hľadaním práce, nebola považovaná za dostatočnú na primerané odôvodnenie odmietnutia návratu zo strany rodiča, ktorý dieťa uniesol, a že takéto záležitosti sa budú ďalej brať do úvahy v konaniach o opatrovnícke práva; vec No de RG 12-19382, 20. marec 2013, *Cour de cassation* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1213], v ktorej matka, ktorá dieťa uniesla, tvrdila, že vo Francúzsku bola nezamestnaná, mala minimálny príjem a bývanie so zníženým nájomným, ktoré nemohla získať v Anglicku, súd ale zdôraznil, že anglické orgány prijali primerané opatrenia na zaistenie ochrany detí po ich návrate a že táto matka bola, pokiaľ ide o poberanie minimálneho príjmu, v inej situácii, keďže pobyt v Anglicku jej bol teraz uložený anglickým rozhodnutím, takže vážne nebezpečenstvo neexistovalo; vec 5A_285/2007/frs, 16. august 2007, *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* (Švajčiarsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CH 955], v ktorej súd skonštatoval, že vzhľadom na neexistenciu objektívnych dôvodov rodiča, ktorý dieťa uniesol, na odmietnutie návratu nebolo pre matku prakticky náročné alebo ekonomicky neúnosné vrátiť sa do Izraela a žiť tam aspoň v období súdnych konaní.

⁸⁴ Pozri napríklad vec *Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* (Maloleté deti) (Únos: opatrovnícke práva) [1992] Fam 106, 12. február 1992, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 48], v ktorej súd skonštatoval, že závislosť od štátnych sociálnych dávok Austrálie po návrate nie je ako taká dostatočným dôvodom na vytvorenie neznesiteľnej situácie.

⁸⁵ Pozri napríklad úvahy súdu vo veci No de RG 08/04984, 18. február 2009, *Cour d'appel de Bordeaux* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1135].

⁸⁶ Pozri vec *Escaf/Rodriguez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6. máj 2002, Okresný súd Spojených štátov amerických pre východný okres Virgínia, divízia Alexandria (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 798], v ktorej súd pripustil, že zatiaľ čo existovali dôkazy, že americkí podnikatelia boli vystavení zvýšenému nebezpečenstvu únosov a násilia v Kolumbii a že samotný rodič, ktorý dieťa uniesol, čelil takýmto hrozbám, v meste, kde rodič, ktorému bolo dieťa unesené, žil, neexistovali jasné a presvedčivé dôkazy

takéhoto vplyvu dostatočná na použitie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva, než na politickú, hospodársku alebo bezpečnostnú situáciu v štáte vo všeobecnosti. Tvrdenia o vážnej bezpečnostnej, politickej alebo hospodárskej situácii v štáte obvyklého pobytu preto nie sú vo všeobecnosti dostatočné na zavedenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva⁸⁷. Podobne (ojedinelé) násilnosti v nestabilnom politickom prostredí nebudú zvyčajne predstavovať vážne nebezpečenstvo⁸⁸. Aj v prípadoch, keď sú tvrdené skutočnosti takej povahy, že by mohli predstavovať vážne nebezpečenstvo, súd musí aj tak určiť, či by ochranné opatrenia mohli toto nebezpečenstvo riešiť, a ak áno, musel by súd následne nariadiť návrat dieťaťa⁸⁹.

d. Nebezpečenstvo spojené so zdravím dieťaťa

61. V prípadoch, ktoré zahŕňajú tvrdenia spojené so zdravím dieťaťa, by sa analýza vážneho nebezpečenstva zvyčajne mala zameriavať na dostupnosť liečby v štáte

vážneho nebezpečenstva pre 13-ročné dieťa s dvojitém štátnym občianstvom Spojených štátov amerických a Kolumbie, ktoré tam žije so svojím kolumbijským rodičom a rodinou.

⁸⁷ Pozri napríklad vec No de RG 11/02685, 28. jún 2011, *Cour d'appel de Rennes* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1129], v ktorej rodič, ktorý dieťa uniesol, ako dôvody uvádzal znečistenie v meste Mexiko, neistotu z dôvodu kriminality v metropole Mexiko a nebezpečenstvo zemetrasenia, ale nedokázal preukázať, aký osobný a priamy vplyv mali tieto nebezpečenstvá na deti; vec No de pourvoi 14-17.493, 19. november 2014, *Cour de cassation* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1309], v ktorej rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdil, že ak bude dieťa vrátené do Južnej Afriky, do rezervácie Makalali, bude vystavené vážnemu fyzickému nebezpečenstvu kvôli tamojším životným podmienkam vo všeobecnosti, tieto tvrdenia však súd zamietol.

⁸⁸ Pozri napríklad prípady, ktoré zahŕňajú návrat do Izraela, v ktorých sa údajné potenciálne nebezpečenstvá v každodennom živote zvyčajne považujú za príliš všeobecné na to, aby sa stanovil prípad podľa článku 13 ods. 1 písm. b): vec A./A., 5. október 2001, Súd prvého stupňa Buenos Aires (Argentína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 487]; vec No 03/3585/A, 17. apríl 2003, *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgicko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/BE 547]; vec B-2939-01, 11. január 2002, *Vestre Landsret* (Dánsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DK 519]; vec *Freier/Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4. október 1996, Okresný súd Spojených štátov amerických pre východný okres Michigan, južná divízia (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 133]. Pozri aj: *Procedure for International Return of Children* (Konanie o medzinárodnom návrate detí), prípad č. 2926/2008, 16. február 2009, *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal* (Mexiko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/MX 1038], v ktorom neboli politické demonštrácie narúšajúce každodenný život vo Venezuele, a z toho vyplývajúca všeobecná neistota dôvodom na vážne nebezpečenstvo.

⁸⁹ Pozri napríklad vec A./A (pozri poznámku 88 vyššie), v ktorej súd odložil vykonanie rozhodnutia o návrate o dva mesiace, čo umožnilo, aby sa situácia v štáte obvyklého pobytu ustálila. Pozri aj vec *Re D. (Article 13b: Non-return)* [článok 13 písm. b): *Nevrátenie*] [2006] EWCA 146, 25. január 2006, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 818], v ktorej boli obaja rodičia obeťami úmyselnej a cielennej streľby a iných útokov vo Venezuele. Súd v bode 28 súhlasil so sudcom, že „deti neboli vystavené žiadnemu útoku a je menej pravdepodobné, že budú cieľovými obeťami v porovnaní s ich rodičmi, ale ak by boli v čase takých útokov v prítomnosti jedného z rodičov, hrozilo by im nebezpečenstvo fyzickej ujmy“. Súd takisto poznamenal, že sudca skonštatoval, že „ani 24-hodinový stály dozor ozbrojenej stráže [...] by sám osebe neposkytol úplnú ochranu, ale istým spôsobom by znížil mieru nebezpečenstva“.

obvyklého pobytu dieťaťa⁹⁰, a nie na porovnanie relatívnej kvality starostlivosti v každom štáte⁹¹. Vážne nebezpečenstvo bude zvyčajne stanovené len v situáciách, v ktorých je alebo by bola potrebná naliehavá liečba, ktorá nie je prístupná alebo k dispozícii v štáte obvyklého pobytu, alebo v ktorých zdravotný stav dieťaťa vôbec neumožňuje jeho návrat do tohto štátu⁹². Samotná skutočnosť, že štát obvyklého pobytu mohol mať inú úroveň zdravotnej starostlivosti alebo iné klimatické prostredie, zvyčajne nebude dostatočná na stanovenie výnimky podľa článku 13 ods. 1 písm. b). Napríklad skutočnosť, že klimatické podmienky sú v žiadajúcom štáte iné ako tie v dožiadanom štáte, nie je ako taká dostatočným dôvodom na stanovenie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva v súvislosti so zdravím dieťaťa. Keď sú uvedené tvrdenia spojené so zdravím dieťaťa, súd môže napríklad zvážiť ochranné opatrenia na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom po návrate, ako sú: poskytnutie finančnej podpory, zdravotné poistenie a/alebo príprava zdravotnej pomoci pre dieťa po návrate. Tieto opatrenia by však nemali neprimerane zaťažovať rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, a mali by byť časovo obmedzené a umožniť prístup k súdom v štáte obvyklého pobytu, ktoré dokážu najlepšie riešiť tieto problémy, len rodičovi, ktorý dieťa uniesol.

⁹⁰ Pozri napríklad vec No de pourvoi 17-11031, 4. máj 2017, *Cour de cassation* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1346], v ktorej súd konštatoval, že kvalita systému zdravotnej starostlivosti v Izraeli bola uspokojivá a protívirusová liečba HIV, ktorá bola poskytnutá dieťaťu v Izraeli, bola rovnaká ako tá, ktorá mu bola predpísaná vo Francúzsku. Primeraná liečba bola teda dostupná a na zamietnutie návratu dieťaťa nebol dôvod.

⁹¹ Pozri napríklad vec No de rôle: 07/78/C, 25. január 2007, *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Belgicko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/BE 857], v ktorej rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdil, že dieťa bolo vystavené vážnemu nebezpečenstvu, pretože rodič, ktorému bolo dieťa unesené, sa odmietol riadiť naliehavým odporúčaním školského psychológa zabezpečiť pre dieťa logopédiu, súd však skonštatoval, že tieto skutočnosti sú na stanovenie vážneho nebezpečenstva nedostatočné; vec V.L. B-1572-09, 23. september 2009, *Vestre Landsret* (Dánsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DK 1101], v ktorej dieťa potrebovalo v škole osobitnú pozornosť a rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdil, že návrat k rodičovi, ktorému bolo dieťa unesené, ktorý trpel sklerózou multiplex a depresiami, by predstavoval vážne nebezpečenstvo. Súd však skonštatoval dobrý vzťah medzi dieťaťom a rodičom, ktorému bolo dieťa unesené, a snahu rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, postarať sa o dieťa čo najlepšie a neuznal uvedené tvrdenia za dostatočné na stanovenie vážneho nebezpečenstva; vec *DP/Ústredný orgán Spoločenstva národov*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 346], bod 144, v ktorej súd v súvislosti s liečbou dieťaťa trpiaceho autizmom skonštatoval, že „v Grécku existujú zariadenia na liečbu autizmu u detí“, pričom sa dieťa malo do tejto krajiny vrátiť, neporovnával však relatívnu kvalitu starostlivosti v Austrálii a Grécku. Pozri aj vec *Solis/Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1403].

⁹² Pozri vec *Štátny ústredný orgán/Maynard*, 9. marec 2003, Súd pre rodinné právo Austrálie (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 541], body 27, 28 a 30, v ktorej rozsiahly lekársky posudok preukázal, že vážny zdravotný stav dieťaťa (epileptické záchvaty) znamenal, že „cestovanie by mohlo mať za následok významné a vážne poškodenie [dieťaťa] alebo by mohlo spôsobiť jeho smrť“, pričom súd zamietol tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, týkajúce sa kvality systému zdravotnej starostlivosti v Anglicku a konštatoval, že návrat do Anglicka by dieťa vystavil vážnemu nebezpečenstvu fyzickej ujmy.

e. Odlúčenie dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, v prípade, že by tento rodič nebol schopný alebo ochotný vrátiť sa do štátu obvyklého pobytu dieťaťa

62. Tvrdenia o vážnom nebezpečenstve psychickej ujmy alebo privedenia do neznesiteľnej situácie, vyplývajúcich z odlúčenia dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, v prípade, že sa tento rodič nemôže vrátiť alebo nie je ochotný sa vrátiť, sú často uvádzané v konaniach o návrat v rámci širokého spektra okolností. Súdne rozhodnutia z mnohých zmluvných strán však ukazujú, že sudy iba zriedkavo uplatnili výnimku podľa článku 13 ods. 1 písm. b) v prípadoch, keď sa rodič, ktorý dieťa uniesol, nemôže vrátiť alebo sa nevráti s dieťaťom do štátu obvyklého pobytu dieťaťa⁹³.
63. Analýza vážneho nebezpečenstva sa v týchto prípadoch zameriava najmä na vplyv prípadného odlúčenia na dieťa v prípade nariadenia návratu alebo ak by dieťa zostalo bez starostlivosti a na to, či takéto vplyvy spĺňajú vysokú prahovú hodnotu pre výnimku z dôvodu vážneho nebezpečenstva, pričom sa berie do úvahy dostupnosť ochranných opatrení na riešenie vážneho nebezpečenstva⁹⁴. Okolnosti alebo dôvody týkajúce sa neschopnosti návratu rodiča, ktorý dieťa uniesol, do štátu obvyklého pobytu dieťaťa môžu byť súčasťou posudzovania vplyvu prípadného odlúčenia na dieťa, je však potrebné ich odlíšiť.
64. Keď by odlúčenie dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, spĺňalo vysokú prahovú hodnotu pre vážne nebezpečenstvo, okolnosti alebo dôvody neschopnosti rodiča, ktorý dieťa uniesol, vrátiť sa do štátu obvyklého pobytu dieťaťa môžu byť relevantné najmä pri určovaní toho, ktoré ochranné opatrenia sú dostupné na odstránenie prekážky pre návrat rodiča, ktorý dieťa uniesol, a na riešenie vážneho nebezpečenstva⁹⁵. Príklady niektorých bežných prekážok, ktoré uviedli rodičia, ktorí deti uniesli, a príklady druhov opatrení, ktoré by sudy v rámci rôznych scenárov mohli zvážiť, sú uvedené nižšie (body 67-72). Prípadne keď prekážky pre návrat rodiča, ktorý dieťa uniesol, nemožno odstrániť, ďalšie úvahy pri posudzovaní možných ochranných opatrení môžu zahŕňať možnosť pre rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, alebo inú osobu, starať sa o dieťa po jeho návrate do štátu obvyklého pobytu dieťaťa, až pokiaľ súd v uvedenom štáte nerozhodne o opatrovníckych právach.

⁹³ Pozri ďalej body 67-72.

⁹⁴ Pozri napríklad vec No de RG 11/01437, 1. december 2011, *Cour d'appel d'Agen* (Francúzsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1172], v ktorej súd skonštatoval, že odlúčenie dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, nepredstavovalo vážne nebezpečenstvo, hoci rodič, ktorý dieťa uniesol, bol ten, ktorý sa o dieťa vždy staral, keďže dieťa malo dobrý vzťah s rodičom, ktorému bolo unesené, a milujúcu rodinu v štáte obvyklého pobytu; vec 7 UF 660/17, 5. júl 2017, *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* (Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1409], v ktorej sa súd zameriaval na to, či by vážne nebezpečenstvo psychickej ujmy spôsobenej dieťaťu dosiahlo takú mieru, ktorá by výrazne presiahla intenzitu emočného tlaku, ktorý by dieťa bežne zažilo v dôsledku návratu, a skonštatoval, že v tomto prípade neboli k dispozícii dôkazy, ktoré by túto úvahu potvrdili.

⁹⁵ Sudy v niektorých jurisdikciách môžu zvážiť možné opatrenia na odstránenie prekážky pre návrat rodiča, ktorý dieťa uniesol, ešte pred posúdením skutkových tvrdení o vážnom nebezpečenstve. Keď takéto opatrenia možno zaviesť, súd môže rozhodnúť o žiadosti o návrat bez toho, aby musel posúdiť tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, o vážnom nebezpečenstve pre dieťa vyplývajúce z jeho odlúčenia.

65. Kde je potrebné riešiť vážne nebezpečenstvo, je dôležité, aby boli prebiehajúce konania v štáte obvyklého pobytu týkajúce sa opatrovníckych práv urýchlene zaradené do zoznamu,⁹⁶ pričom súd, ktorý nariaduje návrat, by mohol požadovať ako ochranné opatrenie pre dieťa, aby sa konania o opatrovníckych právach konali v štáte obvyklého pobytu dieťaťa, hneď ako to bude po jeho návrate možné. Keď je to podľa príslušných právnych predpisov a postupov potrebné, strany by mohli byť informované o zrýchlených postupoch, ktoré by mohli existovať v štáte obvyklého pobytu dieťaťa. Okrem toho v závislosti od okolností a ak je to možné v oboch dotknutých štátoch, súd, ktorý nariadil návrat, by takisto mohol pomôcť uľahčiť rýchle zaraďovanie konaní do zoznamu prostredníctvom priamej súdnej komunikácie⁹⁷.

i) Trestné stíhanie v štáte obvyklého pobytu dieťaťa proti rodičovi, ktorý dieťa uniesol, z dôvodu neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania

66. Rodič, ktorý dieťa uniesol, sa môže odmietnuť vrátiť z dôvodu rizika trestnej zodpovednosti za neoprávnené premiestnenie alebo zadržiavanie dieťaťa a v prípadoch, keď uväznenie rodiča, ktorý dieťa uniesol, môže viesť k odlúčeniu od tohto rodiča, ktoré môže vytvoriť závažné nebezpečenstvo pre dieťa. Súd môže zväziť získanie informácií o stave príkazu na zatknutie alebo o prebiehajúcom trestnom konaní, ako aj o možnosti stiahnuť príkaz na zatknutie alebo obvinenia. Napríklad buď rodič, ktorému bolo dieťa unesené, alebo príslušné orgány v štáte obvyklého pobytu dieťaťa môžu poskytnúť záruku, že nebudú viesť trestné ani iné konanie alebo že aspoň nezatknu rodiča, ktorý dieťa uniesol, ak je to možné⁹⁸.

⁹⁶ Pozri vyššie v časti Slovník pojem „zaraďovanie do zoznamu“.

⁹⁷ Pozri napríklad vec *Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)* (Únos: Zastavenie konaní, rezignovaný súhlas, miesto obvyklého pobytu) [2007] EWHC 2807 (Fam), 30. november 2007, Vyšší súd (oddelenie pre rodinné veci) Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 966], bod 78, v ktorej súd vydal príkaz o návrate na základe toho, že strany prijímú okamžité kroky s cieľom predložiť vec súdu v Kanade (štát obvyklého pobytu), aby rozhodol na základe úplného vyšetrovania sociálnych služieb v súvislosti s budúcimi opatreniami pre deti. Na tento účel vykonal sudca vyšetrovanie spolu s najvyšším odvolacím súdom Queen's Bench v Alberte, ktorý bol určený ako kontaktný orgán pre provinciu Alberta, pokiaľ ide o veci týkajúce sa dohovoru z roku 1980, a bol ubezpečený, že na základe žiadosti ktorejkoľvek zo strán možno prijať opatrenia na rýchle pojednávanie v uvedenej provincii.

⁹⁸ Pozri napríklad vec *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* [Návrh na odvolacie konanie (Rodinné veci)] 5690/10, 10. august 2010, Najvyšší súd (Izrael) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/1290], body 3 a 5, v ktorej súd na základe tvrdení matky, ktorá dieťa uniesla, týkajúcich sa existencie vážneho nebezpečenstva, ktoré súviselo s jej možným zatknutím z dôvodu neoprávneného premiestnenia dieťaťa, skonštatoval, že príkaz na zatknutie bol zrušený a právnik rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, sa písomne obrátil na miestneho prokurátora v Spojených štátoch amerických informujúc o tom, že rodič, ktorému bolo dieťa unesené, nemá záujem ani úmysel viesť trestné konanie proti rodičovi, ktorý dieťa uniesol, a žiadal, aby bolo jeho stanovisko v tejto veci náležite zohľadnené. Súd skonštatoval, že hoci prokurátor nie je týmto listom viazaný, „zo skúseností vyplýva, že okrem výnimočných prípadov [...] [nie je] šanca na zatknutie rodiča, [ktorý dieťa uniesol], vysoká“; vec *Sabogal/Velarde* (pozri poznámku 60 vyššie), v ktorej súd nariadil návrat pod podmienkou, že rodič, ktorému boli deti unesené, okrem iného zariadi, aby boli obvinenia z trestného činu proti rodičovi, ktorý deti uniesol, alebo vyšetrovanie jeho osoby, zrušené alebo uzavreté, keďže deti vzhľadom na okolnosti nemohli byť po návrate umiestnené do starostlivosti rodiča, ktorému boli unesené.

Zastavenie alebo stiahnutie existujúcich obvinení, prípadne príkazu na zatknutie možno zaistiť s pomocou orgánov činných v trestnom konaní alebo súdnych orgánov vrátane prípadného využitia priamej súdnej komunikácie, je to v dožiadanom štáte a v štáte obvyklého pobytu povolené⁹⁹. Ústredné orgány môžu takisto ponúknuť pomoc alebo poskytnúť informácie v tejto súvislosti podľa toho, ako to povolujú vnútroštátne právne predpisy. Ak sa stiahnu obvinenia, prípadne príkaz na zatknutie, údajné prekážky pre návrat rodiča už neexistujú. Na druhej strane, ak nemožno obvinenia alebo príkaz na zatknutie stiahnuť, súd musí posúdiť údajné vážne nebezpečenstvo vyplývajúce z možného odlúčenia od rodiča, ktorý dieťa uniesol, ako je opísané v bodoch 63 až 66 vrátane prípadných ochranných opatrení upravujúcich starostlivosť o dieťa počas odlúčenia. V takých prípadoch je potrebné rozlíšiť medzi rodičom, ktorý dieťa uniesol a ktorý bude väznený až do trestného konania hneď po návrate do štátu obvyklého pobytu dieťaťa, a rodičom, ktorý dieťa uniesol a ktorý môže čeliť prípadnému uväzneniu v čase po jeho trestnom konaní v uvedenom štáte. Skutočnosť, že obvinenia alebo príkaz na zatknutie nemožno stiahnuť, nie je vo všeobecnosti dostatočná na použitie výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva¹⁰⁰.

ii) Problémy týkajúce sa prisťahovalectva, ktorým čelí rodič, ktorý dieťa uniesol

67. Tvrdenia o prekážkach pre návrat rodiča, ktorý dieťa uniesol, týkajúce sa problémov s prisťahovalectvom – napríklad keď rodič, ktorý dieťa uniesol, tvrdí, že nemôže vstúpiť na územie štátu obvyklého pobytu z dôvodu uplynutia platnosti príslušných víz alebo neexistujúcich práv na pobyt – možno zvyčajne vyriešiť včas v rámci konania o návrat, a to získaním príslušných imigračných povolení či už prostredníctvom úsilia samotného rodiča, ktorý dieťa uniesol, alebo ak je to možné a potrebné, prostredníctvom spolupráce medzi ústrednými orgánmi a/alebo inými príslušnými orgánmi, ktoré by do príslušných konaní mali byť zapojené čo najskôr. V prípade, že to nie je možné, súdy zvyčajne nie sú ochotné zvažovať tvrdenia o vážnom nebezpečenstve, ktoré vyplývajú z možného odlúčenia, ak sa rodič môže vrátiť do žiadajúceho štátu aspoň na krátke obdobie potrebné na účasť na

⁹⁹ Pozri napríklad vec *Re M./J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)* (Únos) (Medzinárodná súdna spolupráca) [1999] 3 FCR 721, 16. august 1999, Vyšší súd Anglicka a Walesu, (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 266], v ktorej bol dobrovoľný návrat zaistený prostredníctvom medzinárodnej spolupráce Vyššieho súdu Anglicka a Walesu, anglického ústredného orgánu, Vyššieho súdu Kalifornie, okresného zákonného zástupcu Kalifornie a dohliadajúceho sudcu oddelenia rodinných vecí Vyššieho súdu Los Angeles. V tomto prípade porušil rodič, ktorý dieťa uniesol, podmienku, keď deti premiestnil, a v prípade návratu by čelil trestu odňatia slobody na významné časové obdobie. V rámci mimosúdneho postupu každá osoba alebo inštitúcia so záujmom v tomto prípade striedavo pracovali s cieľom zrušiť trestné konanie proti rodičovi, ktorý dieťa uniesol, urýchliť hmotné konanie o opatrovníckych právach a stanoviť prioritu pre potrebné vyšetrovania sociálnych služieb. Prerokované a dohodnuté záväzky medzi rodičmi neskôr umožnili dobrovoľný návrat rodiča, ktorý ich uniesol, spolu s deťmi do štátu ich obvyklého pobytu.

¹⁰⁰ Pozri opäť vec *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* [Návrh na odvolacie konanie (Rodinné veci)] (pozri poznámku 98 vyššie), v ktorej súd v nadväznosti na úsilie o stiahnutie obvinení zo strany rodiča, ktorému bolo dieťa unesené, skonštatoval, že hoci toto úsilie nie je pre orgány záväzné, šanca, že rodič, ktorý dieťa uniesol, bude zatknutý, je nízka. Súd zdôraznil, že rodič, ktorý dieťa uniesol, by nemal byť oprávnený tvrdiť, že dieťa má zostať v štáte, do ktorého bolo premiestnené z dôvodu obáv týkajúcich sa zatknutia rodiča v štáte, z ktorého bolo dieťa unesené.

konaní o opatrovníckych právach alebo ak vstup rodiča, ktorý dieťa uniesol, do štátu obvyklého pobytu podlieha istými podmienkami¹⁰¹. Je potrebné zdôrazniť, že rodičovi by sa spravidla nemalo dovoliť vytvoriť situáciu, ktorá je potenciálne škodlivá pre dieťa, a to prostredníctvom jeho nečinnosti alebo oneskoreného podania žiadosti o potrebné imigračné povolenia, a potom sa na ňu spoliehať na stanovenie vážneho nebezpečenstva.

iii) Nedostatočný účinný prístup k spravodlivosti v štáte obvyklého pobytu

68. Rodič, ktorý dieťa uniesol, môže napríklad tvrdiť, že nie je ochotný vrátiť sa do štátu obvyklého pobytu z dôvodu, že si nemôže dovoliť právne zastupovanie, že súdy v uvedenom štáte sú zaujaté alebo že existujú prekážky prístupu k súdu, pokiaľ ide o konania o opatrovníckom práve¹⁰². Ak existuje obava, že rodič, ktorý dieťa uniesol, nebude mať účinný prístup k spravodlivosti, môže súd zvážiť súčinnosť s príslušnými ústrednými orgánmi alebo využitie priamej súdnej komunikácie s cieľom posúdiť tieto tvrdenia a/alebo prijať opatrenia, ak je to možné, na uľahčenie prístupu k súdnemu konaniu krátko po návrate.

¹⁰¹ Pozri napríklad vec 2Ob90/10i, 8. júl 2010, *Oberster Gerichtshof* (Rakúsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AT 1047]; vec *H/H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4. december 1995, Vyšší súd vo Wellingtone (Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 30].

¹⁰² Pozri napríklad vec No de RG 11/02685, 28. jún 2011, *Cour d'appel de Rennes* (Francúzsko) (pozri poznámku 87 vyššie), v ktorej súd zamietol nepodložené tvrdenia matky, ktorá dieťa uniesla, že jej právo na spravodlivý súdny proces v Mexiku bude ohrozené; vec *Štátny tajomník pre spravodlivosť/N., ex parte C.*, 4. marec 2001, Vyšší súd vo Wellingtone (Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 501], v ktorej súd zamietol tvrdenia zo strany matky, ktorá dieťa uniesla, o jej právnej situácii v Čile, a konštatoval, že v danom štáte je systém špecializovaných súdov pre rodinné veci, v ktorých sa pri rozhodovaní, pokiaľ ide o opatrovnícke práva, primárne presadzujú záujmy detí; vec *Pliego/Hayes*, 843 F.3d 226 (šiesty obvod 2016), 5. december 2016, Odvolací súd Spojených štátov amerických pre šiesty obvod (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1386], s. 2, v ktorej súd potvrdil záver okresného súdu a zamietol tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, že „existuje vážne nebezpečenstvo neznesiteľnej situácie, keďže diplomatický status [rodiča, ktorému bolo dieťa unesené] narúša [i] schopnosť tureckých súdov riadne rozhodnúť o opatrovníckych právach“. Na strane 8 súd skonštatoval, že „[z]nenie článku 13 ods. 1 písm. b) podporuje výklad, že neznesiteľná situácia môže zahŕňať situácie, v ktorých jeden rodič žiada o návrat dieťaťa do krajiny, v ktorej súdy nie sú schopné rozhodnúť o opatrovníckych právach“, ale rodič, ktorý dieťa uniesol, nepreukázal neznesiteľnú situáciu podľa skutočností predmetného prípadu (s. 11).

Samotná skutočnosť, že rodič si nemôže dovoliť právne zastupovanie, je považovaná za nedostatočnú na stanovenie nedostatočného účinného prístupu k spravodlivosti¹⁰³. V každom prípade, keďže je dohovor založený na vzájomnej dôvere medzi štátmi, v posúdeniach v rámci konaní o návrat by sa nemala porovnávať relatívna kvalita súdnych systémov v oboch štátoch (napríklad pokiaľ ide o rýchlosť konaní).

iv) Zdravotné alebo rodinné dôvody týkajúce sa rodiča, ktorý dieťa uniesol

69. Keď sú stanovené zdravotné dôvody týkajúce sa rodiča, ktorý dieťa uniesol, na posúdenie neschopnosti návratu rodiča, ktorý dieťa uniesol, sa môžu zväžiť charakteristiky a závažnosť (fyzického alebo duševného) zdravotného stavu a možnosť vhodnej liečby v štáte obvyklého pobytu, s cieľom posúdiť neschopnosť tohto rodiča vrátiť sa¹⁰⁴. Ak je potrebná liečba prístupná alebo ju možno zariadiť, údajné prekážky návratu rodiča, ktorý dieťa uniesol, môžu byť odstránené. Môžu však existovať prípady, kde dostupnosť liečby nemusí byť dostatočná na odstránenie prekážok návratu rodiča, ktorý dieťa uniesol. Môžem sem patriť napríklad prípad, ak rodič, ktorý dieťa uniesol, riskuje vážne zhoršenie svojho psychického zdravia¹⁰⁵, keby sa vrátil do štátu obvyklého pobytu.

¹⁰³ Pozri napríklad vec *F/M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (Únos: vážne nebezpečenstvo ujmy) (pozri poznámku 74 vyššie), bod 15, v ktorej matka, ktorá deti uniesla, tvrdila, že návrat by deti priviedol do neznesiteľnej situácie v dôsledku jej postavenia vo vzťahu k francúzskemu právnemu systému. Matka tvrdila, že nebude môcť získať právne zastupovanie, že súdy a sociálni poradcovia vo Francúzsku boli voči nej zaujatí, že nebola schopná presvedčiť ich, aby uznali alebo zväžili jej podrobné tvrdenia, a že sa ocitla v nebezpečenstve straty svojho tretieho dieťaťa jeho umiestnením do štátnej starostlivosti kvôli ich názoru na jej súčasný druh. V bode 18 sa súd vyjadril, že „bez konkrétneho a podrobného prípadu bolo takmer nemožné tvrdiť, že právny postup [Francúzska] je taký, že sám osebe vytvára netolerantnosť; inými slovami je nutné odvolávať sa na skutočné okolnosti netolerantnosti“. V bode 19 súd konštatoval, že „[u]znanie a rešpektovanie politiky dohovoru [ho] zaväzuje určiť, že francúzske súdy sú rovnako schopné spravodlivo vyšetrovať a rozhodovať o protichodných tvrdeniach zúčastnených strán, [...] pokiaľ neexistujú veľmi presvedčivé dôkazy o opaku“.

¹⁰⁴ Pozri napríklad vec *LPQ/LYW* [2014] HKCU 2976, 15. december 2014, Vyšší súd Osobitnej administratívnej oblasti Hongkong (Čína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CNh 1302], v ktorej rodič, ktorý deti uniesol, tvrdil, že on sám sa nemôže vrátiť do Japonska, keďže by ho to „psychicky zničilo“, a návrat detí bez neho ako hlavného poskytovateľa starostlivosti o deti by ich priviedol do neznesiteľnej situácie, a to aj kvôli pracovnej zaneprázdnenosti rodiča, ktorému boli unesené, jeho nedostatočnej citovej náklonnosti k deťom a zlému charakteru. Súd zamietol nepodložené tvrdenia rodiča, ktorý deti uniesol, a v bode 48 konštatoval, že článok 13 ods. 1 písm. b) sa primárne zaoberá dieťaťom, a nie vplyvom návratu na rodiča, ktorý dieťa uniesol; vec *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) (pozri poznámku 50 vyššie), v ktorej súd skonštatoval, že ak by sa duševné zdravie rodiča, ktorý deti uniesol, zhoršilo, boli by deti vystavené vážnemu nebezpečenstvu psychickej ujmy, k dispozícii však boli vhodné ochranné opatrenia s cieľom riešiť tieto obavy vrátane záväzkov rodiča, ktorému boli deti unesené, že rodičovi, ktorý ich uniesol, a deťom sprístupní rodinné bývanie na ich výlučné používanie a poskytne im finančnú pomoc.

¹⁰⁵ Pozri napríklad vec *Generálny riaditeľ, oddelenie pre rodiny/R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26. august 2003, Plénium súdu pre rodinné právo Austrálie (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 544], v ktorej súd na základe posudku psychiatra, ktorý nebol spochybnený, skonštatoval, že ak by dieťa bolo vrátené, hrozilo by rodičovi, ktorý ho

V takých prípadoch by súd musel posúdiť údajné vážne nebezpečenstvo pre dieťa, ako je opísané vyššie v bodoch 63 až 66. Ako súčasť svojho posúdenia by súd zvážil akékoľvek ochranné opatrenia na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom po jeho návrate do štátu obvyklého pobytu.

70. Rodič, ktorý dieťa uniesol, by mohol tvrdiť, že sa do štátu obvyklého pobytu nemôže vrátiť kvôli novej rodine založenej v dožiadanom štáte¹⁰⁶. Keď je rodičom, ktorý dieťa uniesol, matka, jej tvrdenie môže zahŕňať skutočnosť, že čaká alebo má malé dieťa, ktoré dojčí. Ak matka, ktorá dieťa uniesla, tvrdí, že okolnosti jej neumožňujú, aby prijala opatrenia na svoj návrat, súd bude musieť posúdiť jej tvrdenia o vážnom nebezpečenstve pre dieťa, ako je opísané v bodoch 63 až 66. V takých prípadoch nemožno skutočnosť, že matka by čelila nepríjemnej dileme, považovať za dostatočnú na vyjadrenie záveru, že návrat by staršie dieťa vystavil vážnemu nebezpečenstvu¹⁰⁷.

v) Jednoznačné zamietnutie návratu

71. V niektorých situáciách rodič, ktorý dieťa uniesol, jednoznačne tvrdí, že do štátu obvyklého pobytu sa nevráti a že odlúčenie dieťaťa od rodiča, ktorý ho uniesol, je v prípade návratu nevyhnutné. V takých situáciách, aj keď by návrat rodiča, ktorý dieťa uniesol, spolu s dieťaťom vo väčšine prípadov ochránil dieťa pred vážnym nebezpečenstvom, akékoľvek úsilie zaviesť ochranné opatrenia alebo opatrenia na uľahčenie návratu rodiča sa môžu ukázať ako neúčinné, keďže súd nemôže vo všeobecnosti prinútiť rodiča, aby sa vrátil. Je potrebné zdôrazniť, že rodičovi by

uniesol, vážne nebezpečenstvo spáchania samovraždy a že vplyv samovraždy rodiča, ktorý dieťa uniesol, na dieťa by bol pre dieťa zničujúci. Pozri aj: *vec Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)* (Dieťa) (Únos: opatrovnícke právo) [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14. marec 2012, Najvyšší súd Spojeného kráľovstva (Anglicko a Wales) (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 1147], v ktorej súd v rámci konania uznal lekárske posudky o zdravotnom stave matky, ktorá dieťa uniesla a ktorá trpela formou posttraumatickej stresovej poruchy, známou aj ako syndróm týranej ženy, a že tento stav by sa mohol veľmi zhoršiť, ak by sa musela vrátiť do Austrálie, preto by vzhľadom na nestabilitu duševného zdravia matky nevylúčili ponúknuté ochranné opatrenia vážne nebezpečenstvo, že pri návrate do Austrálie by bolo dieťa privedené do neznesiteľnej situácie.

¹⁰⁶ Pozri napríklad *vec Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* (Únos: vážne nebezpečenstvo psychickej ujmy) [1999] 1 FLR 1145, 2. december 1999, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 269], v ktorej súd skonštatoval, že sudca nesprávne pripísal príliš veľkú dôležitosť skutočnosti, že nový partner matky, ktorá dieťa uniesla, by sa nemohol do štátu obvyklého pobytu vrátiť z dôvodov týkajúcich sa prisťahovalectva a že matka, ktorá dieťa uniesla, a jej partner, ktorí si boli vedomí možných problémov, vytvorili nepriaznivé podmienky, na ktoré sa následne chceli odvolávať.

¹⁰⁷ Pozri napríklad *vec Generálny riaditeľ, oddelenie pre rodiny, mladých ľudí a sociálnu starostlivosť/Hobbs*, 24. september 1999, Súd pre rodinné právo Austrálie v Brisbane (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 294], v ktorej sa tvrdilo, že dieťa bude čeliť vážnemu nebezpečenstvu, pretože matka, ktorá dieťa uniesla, si neželala vrátiť sa do Južnej Afriky a v skutočnosti sa ani nemohla. Dôvodom bolo, že od svojho príchodu do Austrálie sa jej narodilo druhé dieťa, ktoré ešte stále dojčila. Okrem toho jej nový partner odmietol povoliť, aby jeho novonarodené dieťa išlo do Južnej Afriky. Súd rozhodol, že situáciu, v ktorej sa ocitla matka, ktorá dieťa uniesla, do veľkej miery zapríčinila ona sama a že jej nepríjemná dilema nevedla k záveru, že návrat jej staršieho dieťaťa by toto dieťa vystavil vážnemu nebezpečenstvu.

sa spravidla nemalo dovoliť vytvoriť situáciu, ktorá je potenciálne škodlivá pre dieťa, a to prostredníctvom neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania dieťaťa, a následne sa na ňu spoliehať na stanovenie existencie vážneho nebezpečenstva¹⁰⁸.

f. Odlúčenie od súrodenca (súrodencov) dieťaťa

72. Súd konajúci vo veci konania o návrat sa môže zaoberať tvrdením o vážnom nebezpečenstve, ktoré vyplýva z možného odlúčenia súrodencov v prípadoch, keď napríklad jeden zo súrodencov namietá proti návratu podľa článku 13 ods. 2 a súd na základe toho zvažuje zamietnutie návratu uvedeného súrodenca¹⁰⁹. Prípadne pri inom scenári súd usúdi, že dieťa je neoprávnene premiestnené alebo zadržiavané rodičom, ktorý ho uniesol, spolu s (nevlastným) súrodencom dieťaťa, v prípade ktorého nebola podaná žiadosť o návrat podľa Haagskeho dohovoru alebo na ktorého sa dohovor nevzťahuje (napríklad, keď dieťa dosiahlo vek 16 rokov alebo keď rodič, ktorému bolo dieťa unesené, nemá opatrovnícke práva vymedzené v dohovore, pokiaľ ide o toto dieťa).
73. V niektorých prípadoch môže byť odlúčenie súrodencov pre každé z detí náročné a rušivé. Analýza článku 13 ods. 1 písm. b) sa však zameriava na to, či by odlúčenie ovplyvnilo dieťa takým spôsobom a do takej miery, že by po návrate čelilo vážnemu nebezpečenstvu¹¹⁰. Analýza sa musí pre každé dieťa vykonať jednotlivo a bez toho, aby sa z nej stala tzv. analýza najlepších záujmov.¹¹¹ V dôsledku toho odlúčenie súrodencov, ktoré vyplýva z toho, že sa jedno dieťa nevráti (bez ohľadu na právny základ pre tzv. nevrátenie), zvyčajne nevedie

¹⁰⁸ Pozri napríklad vec *Generálny riaditeľ, oddelenie Ústredného orgánu pre služby pre verejnosť/J.C. a J.C. a T.C.*, 11. júl 1996, Plénum súdu pre rodinné právo Austrálie v Sydney (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 68]. Pozri aj vec *G., P. C. c. H., S. M. s/reintegro de hijos* (pozri poznámku 81 vyššie), v ktorej súd rozhodol, že umožnením automatickej deaktivácie mechanizmu návratu len na základe odmietnutia návratu zo strany rodiča, ktorý dieťa uniesol, by sa celý systém navrhnutý medzinárodným spoločenstvom podriadiť jednostrannej vôli žalovaného.

¹⁰⁹ Pozri napríklad *In the Matter of L.L. (Vo veci L.L.) (Children)* (Deti), 22. máj 2000, Súd pre rodinné právo New York (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USs 273].

¹¹⁰ Pozri napríklad vec *O./O.* 2002 SC 430, 3. máj 2002, Najvyšší súd, prvostupňový senát Škótsko (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKs 507], v ktorej sa tvrdilo, že pre deti bude návrat do Írska náročný, najmä preto, že budú odlúčené od troch detí nového partnera rodiča, ktorý ich uniesol, ale nebolo stanovené žiadne konkrétne alebo určité vážne nebezpečenstvo fyzickej alebo psychickej ujmy. Pozri napríklad vec *Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)* (Únos: námietky dieťaťa proti návratu)[2000] 2 F.L.R. 192, 18. apríl 2000, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 270], v ktorej súd rozhodol, že návrat samotného mladšieho dieťaťa-chlapca, by ho priviedol do nezniesiteľnej situácie. On a jeho sestra spolu prežili náročné chvíle, pričom chlapec bol od svojej sestry závislý, pretože mu niekedy nahrádzala matku. Za týchto okolností súd rozhodol, že bolo zistené vážne nebezpečenstvo pre mladšie dieťa.

¹¹¹ Vec *Chalkley/Chalkley*, (1995) ORFL (štvrtý) 422, 13. január 1995, Odvolací súd v Manitobe (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 14], v ktorej súd konštatoval, že článok 13 sa vzťahuje na „dieťa“, ktoré je predmetom žiadosti o návrat. V článku sa nehovorí o „deťoch“ ani o „súrodencoch“.

k určení vážneho nebezpečenstva pre druhé dieťa.¹¹²

74. Ako sa uvádza v bode 72, rodičovi by sa spravidla nemalo dovoliť vytvoriť situáciu prostredníctvom neoprávneného premiestnenia alebo zadržiavania, ktorá je potenciálne škodlivá pre dieťa, a následne sa na ňu spoliehať s tvrdením, že predstavuje vážne nebezpečenstvo. Toto sa nevzťahuje len na tvrdenie o vážnom nebezpečenstve ujmy v dôsledku odlúčenia dieťaťa od rodiča, ale aj na tvrdenia, ktoré sa týkajú odlúčenia súrodencov. V každom prípade by mali preto súdy zvážiť, či tvrdenie o možnom odlúčení súrodencov z dôvodu návratu len jedného y nich bolo následkom činov alebo správania rodiča, ktorý dieťa uniesol, napríklad v prípade, keď sa rodič, ktorý dieťa uniesol, zásadne rozhodne nevrátiť súrodenca, ktorého situácia nie je krytá dohovorom,¹¹³ nie preto, že by taký návrat nebol možný alebo že by spôsobil danému súrodencovi ujmu, ale aby sa potvrdilo vážne nebezpečenstvo pre druhé dieťa, ktorého situácia je predmetom súdneho sporu, na základe možného odlúčenia súrodencov, ak by súd nariadil návrat dieťaťa. V takých prípadoch by mali byť súdy pri posudzovaní tvrdenia o vážnom nebezpečenstve osobitne opatrné, aby tak neumožnili rodičovi využiť situáciu vyplývajúcu z jeho činov alebo správania.¹¹⁴
75. V prípade zahŕňajúcom najmä možné odlúčenie súrodencov by súdy mali takisto zohľadniť, že príkaz o návrate nemusí mať za následok stratu kontaktu medzi deťmi či viesť k trvalému odlúčeniu súrodencov.¹¹⁵ Udržiavanie osobného alebo iného druhu kontaktu medzi súrodencami možno zabezpečiť prostredníctvom dohody alebo príkazu súdu v štáte obvyklého pobytu alebo súdu konajúceho vo veci konania o návrat. Súdy by mali pamätať na to, že súdy v štáte obvyklého pobytu budú mať možnosť zvážiť, kde by mali súrodenci bývať a či by mali bývať spolu, a to v rámci plného posudzovania najlepších záujmov v konaniach o opatrovnícke práva po návrate.

¹¹² Pozri napríklad vec *LM/MM Nevo*, RFamA 2338/09, 3. jún 2009, Najvyšší súd (Izrael) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IL 1037].

¹¹³ Pozri vyššie bod 73.

¹¹⁴ Pozri napríklad vec *DZ/YVAMVD*, RFamA 2270, 30. máj 2013, Najvyšší súd (Izrael) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IL/1211].

¹¹⁵ Pozri napríklad vec *K.M.A./Štátny tajomník pre spravodlivosť* (pozri poznámku 79 vyššie).

**Osvedčené
postupy pre súdy,
pokiaľ ide o
prípady súvisiace
s článkom
13 ods. 1 písm. b)**

76. Všetky osvedčené postupy uvedené v tomto oddiele príručky by sa mali zvážiť, len ak sú vhodné a povolené podľa príslušných právnych predpisov a postupov jednotlivých zmluvných strán a ak ich súd považuje za vhodné pre konkrétny prípad.

1. Základná zásada: účinné riadenie prípadov

77. Cieľom tohto oddielu je identifikovať osvedčené postupy, ktoré sú určené na uľahčenie schopnosti súdu účinne, veľmi cielene a rýchlo riešiť tvrdenia o vážnom nebezpečenstve. Osvedčené postupy sú prezentované ako súčasť účinného riadenia prípadov v snahe zabezpečiť, aby sa konania aj naďalej zameriavali na obmedzený predmet/rozsah pôsobnosti konaní o návrat vrátane výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva a aby sa tieto prípady urýchlene vyriešili.
78. Účinné riadenie prípadov umožňuje súdom, aby dohliadali nad riadením prípadu a pokrokom v prípade a aby takéto riadenie a pokrok plánovali s cieľom zabezpečiť, aby boli prípady pripravené na rýchle pojednávanie a aby v konaní nedochádzalo k zbytočným odkladom. To zahŕňa súdnu komunikáciu alebo stretnutia so stranami a/alebo ich právnym zástupcom v skorých štádiách konaní o návrat, ako aj počas konaní, ak to je potrebné.
79. Riadenie prípadov by malo začať čo najskôr a malo by prebiehať kontinuálne aspoň do rozhodnutia o návrate alebo v závislosti od úlohy súdov v štádiu výkonu rozhodnutia a ak to bude potrebné podľa vnútroštátnych právnych predpisov a postupov, až kým nie je príkaz vykonaný alebo inak implementovaný. Zodpovednosťou sudcu je rozhodnúť o konaniach podľa dohovoru čo najrýchlejšie. To zahŕňa vydávanie rozhodnutí hneď, ako je to možné, a prijímanie všetkých opatrení na zabezpečenie toho, aby boli vydané príkazy vo forme, ktorou sa zabezpečí, že budú účinné čo najskôr.
80. V rámci účinného riadenia prípadov by mal súd, ak je to potrebné podľa príslušných právnych predpisov a postupov:
- zabezpečiť identifikáciu problémov v skorom štádiu, aby strany mohli predložiť relevantné dôkazy;
 - zvážiť, či informácie alebo pomoc, pokiaľ ide o tvrdenia oboch strán a/alebo dostupnosť ochranných opatrení na riešenie vážneho nebezpečenstva, ako aj na uľahčenie opatrení pre návrat dieťaťa, možno získať od/prostredníctvom ústredného orgánu dožiadaného a/alebo žiadajúceho štátu;
 - zvážiť, či informácie alebo pomoc, pokiaľ ide o tvrdenia oboch strán a/alebo dostupnosť ochranných opatrení na riešenie vážneho nebezpečenstva, ako aj na uľahčenie opatrení pre návrat dieťaťa, možno získať prostredníctvom Medzinárodnej haagskej siete sudcov alebo priamej súdnej komunikácie¹¹⁶.

¹¹⁶ Pozri Nové usmernenie o súdnej komunikácii (už citované v poznámke 1).

2. Osvedčené postupy riadenia prípadov

a. Včasná identifikácia príslušných problémov

81. Na obmedzenie povahy a množstva predložených dôkazov a tvrdení je dôležité presne identifikovať príslušné problémy. V rámci včasného riadenia prípadov¹¹⁷ by mal sudca, ak je to potrebné podľa príslušných právnych predpisov a postupov:
- zistiť, aké sú príslušné problémy;
 - identifikovať sporné záležitosti a zabezpečiť, aby strany obmedzili svoje vyhlásenia na to, čo je v rámci obmedzeného rozsahu pôsobnosti výnimky relevantné, ak bola táto výnimka uplatnená;
 - identifikovať, aké informácie/dôkazy strany plánujú predložiť;
 - identifikovať všetky dohodnuté alebo nesporné skutočnosti.

b. Zmierlivé riešenie

82. Účinné riadenie prípadov zahŕňa diskusie o riešení sporov a poskytnutie príležitostí stranám na urovnanie svojho sporu v rámci iných postupov, ako sú súdne konania¹¹⁸. V závislosti od príslušných právnych predpisov a postupov každého štátu môže byť k dispozícii mediácia¹¹⁹ alebo iné formy mechanizmov alternatívneho riešenia sporov s cieľom pomôcť rodičom dohodnúť sa na opatreniach, pokiaľ ide o návrat, prípadne nevrátenie dieťaťa, a ak je to potrebné, aj pokiaľ ide o hmotné záležitosti, ktoré môžu zahŕňať opatrenia na premiestnenie dieťaťa do dožiadaného štátu a kontakt s rodičom, ktorému bolo dieťa unesené. V rámci včasného riadenia prípadov konaní o návrat, v ktorých je dostupná mediácia alebo iné formy mechanizmov alternatívneho riešenia sporov, by mal súd, ak je to vhodné podľa príslušných právnych predpisov a postupov:

¹¹⁷ V mnohých jurisdikciách sa na riešenie týchto problémov organizuje predbežné pojednávanie.

¹¹⁸ Napríklad v Holandsku je mediácia medzi rodičom, ktorý dieťa uniesol a rodičom, ktorému bolo dieťa unesené, zakotvená v Haagskych konaniach o návrat, pozri národnú správu od K.L. Wehrung a R.G. de Lange-Tegelaar *The Judges' Newsletter on International Child Protection* (Informačný bulletin sudcov o medzinárodnej ochrane detí), zv. XVI, jar 2010 [k dispozícii na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Publications“ (Publikácie) a následne „Judges' Newsletter“ (Informačný bulletin sudcov)], s. 45 – 48.

¹¹⁹ V súvislosti s mediáciou v prípadoch medzinárodných únosov detí pozri: HKMPS, *Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980 – Mediácia*, Haag, 2012 (ďalej len „Príručka osvedčených postupov o mediácii“) (takisto k dispozícii na webovom sídle HKMPS, pozri odkaz uvedený v poznámke 6).

- starostlivo posúdiť, ako sa vo všeobecnosti vyžaduje, či sa mediácia alebo iné formy mechanizmov alternatívneho riešenia sporov považujú za vhodné.¹²⁰ Takéto posúdenie môže byť veľmi dôležité, najmä ak ide o tvrdenia o vážnom nebezpečenstve z dôvodu domáceho násillia alebo násillia v rodine, keďže môže určiť, či je daný prípad vhodný na mediáciu;¹²¹
- podporiť strany, aby zvažili mediáciu alebo iné formy mechanizmov alternatívneho riešenia sporov;
- zabezpečiť, aby mediácia alebo akákoľvek iná forma mechanizmov alternatívneho riešenia sporov, ak sú považované za vhodné a sú k dispozícii potrebné odborné znalosti, nespôsobovali stanovením prísnych časových rámcov zbytočný odklad pokračovania a včasného uzavretia konaní o návrat.¹²² Napríklad, ak má rodič, ktorému bolo dieťa unesené, v úmysle osobne sa zúčastniť na súdnom pojednávaní, jeho prítomnosť v dožiadanom štáte by sa mohla využiť na mediáciu, ktorá by sa konala vo veľmi skrátenom časovom rámci pred súdnym pojednávaním. Mediátori, ktorí ponúkajú svoju pomoc v takých prípadoch, by mali byť pripravení a dostupní vo veľmi krátkom časovom horizonte.

Po vykonaní predbežného súdneho posudzovania by kvalifikovaní mediátori mali vykonať podrobné posúdenie vhodnosti na mediáciu.

¹²⁰ Vo všeobecnosti je dôležité zabezpečiť, aby zapojenie do mediácie nemalo za následok nevýhodu pre ktorúkoľvek stranu, a každý prípad by sa mal posúdiť z hľadiska toho, či je vhodný na mediáciu; pozri tamže okrem iného oddiely 1.2 a 2.1 a kapitolu 10.

¹²¹ Niektoré štáty mediáciu nepovoľujú v prípadoch, v ktorých sa údajne vyskytuje domáce násillie (bez ohľadu na to, či sa tvrdenia o domácom násillí preukážu ako pravdivé, alebo nie), prípadne sa mediácia v týchto prípadoch povoľuje za určitých podmienok. V Španielsku sa napríklad podľa zákona *Ley Orgánica 1/2004* mediácia neuskutočňuje v prípadoch, v rámci ktorých sa vyskytujú tvrdenia o domácom násillí. V Spojených štátoch amerických má každý štát iné pravidlá upravujúce mediáciu, ktoré môžu zahŕňať pravidlá týkajúce sa riešenia prípadov zahŕňajúcich tvrdenia o domácom násillí; v rámci niektorých programov mediácie sa v prípadoch, ktoré zahŕňajú vážne domáce násillie, mediácia neuskutočňuje. Pozri oddiel 19.4 Profilov krajín Španielska a Spojených štátov amerických (už citované v poznámke 39). Pozri aj Príručku osvedčených postupov o mediácii (už citované v poznámke 119), kapitola 10, bod 266.

¹²² Pozri Príručku osvedčených postupov o mediácii (tamže), oddiel 2.1. Pozri aj „Závery a odporúčania štvrtého zasadnutia osobitnej komisie s cieľom preskúmať uplatňovanie Haagskeho dohovoru z 25. októbra 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (22. – 28. marec 2001)“, v záveroch a odporúčaní č. 1.11 sa stanovuje, že „[o]patrenia zavedené na pomoc pri zabezpečení dobrovoľného návratu dieťaťa alebo na dosiahnutie zmierlivého riešenia problémov by nemali mať za následok žiadny zbytočný odklad v konaniach o návrat“, čo sa potvrdzuje aj v „Záveroch a odporúčaní piateho zasadnutia osobitnej komisie s cieľom preskúmať uplatňovanie Haagskeho dohovoru z 25. októbra 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí, a praktické vykonávanie Haagskeho dohovoru z 19. októbra 1996 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa (30. október – 9. november 2006)“, závery a odporúčania č. 1.3.1. Všetky závery a odporúčania osobitnej komisie s cieľom preskúmať uplatňovanie dohovoru z roku 1980 sú k dispozícii na webovom sídle HKMPS (pozri odkaz uvedený v poznámke 17).

c. Účasť strán na konaní

83. Kľúčovým prvkom účinného riadenia prípadov je zabezpečenie spravodlivosti, aby sa všetky strany bez ohľadu na ich právne zastúpenie mohli plne zúčastniť na konaniach a účinne predložiť všetky informácie/dôkazy bez toho, aby spôsobili zbytočný odklad. Súd by mal čo najskôr, a keď je to podľa príslušných právnych predpisov a postupov vhodné:
- zistiť, či je rodič, ktorému bolo dieťa unesené, oboznámený s povahou tvrdení o vážnom nebezpečenstve, a to buď prostredníctvom podaní strany, ktorá namieta proti návratu, alebo prostredníctvom právneho zástupcu, prípadne prostredníctvom ústredného orgánu, a takisto či je tento rodič schopný zúčastniť sa na konaní spôsobom, ktorý určí súd;¹²³
 - zistiť, či sa rodič, ktorému bolo dieťa unesené, zúčastní osobne a/alebo bude zastúpený právnym zástupcom, najmä ak je žiadateľom ústredný orgán, prípadne generálny prokurátor;
 - určiť postup, ak už nie je stanovený v právnych predpisoch, podľa ktorého budú strany posudzovať, vymieňať si, prípadne doručovať dokumenty.
84. Právne zastúpenie, najmä prostredníctvom špecializovaných advokátov, je vždy užitočné, ale to, či sa od strán konaní o návrat vyžaduje, aby boli právne zastúpení, a či je dostupná právna pomoc alebo bezplatné zastúpenie, závisí od príslušných vnútroštátnych právnych predpisov a postupov¹²⁴.

d. Účasť dieťaťa na konaní

85. Od prijatia dohovoru nastali v medzinárodných právnych rámcoch zmeny. Napríklad prijatie Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa ovplyvnilo na celosvetovej úrovni také otázky, ako je účasť detí na konaniach o návrat podľa dohovoru z roku 1980 v jurisdikciách, ktoré sú takisto zmluvnou stranou Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa, vrátane prípadov, v ktorých sa uplatnila výnimka podľa článku 13 ods. 1 písm. b).¹²⁵

¹²³ Ak sa zúčastnia obe strany, má to isté výhody; ak to však nie je možné, niektoré jurisdikcie umožňujú iné spôsoby komunikácie, ako je napríklad videokonferencia, na ktoré sa vzťahujú príslušné právne predpisy a postupy dotknutého štátu.

¹²⁴ Pozri článok 26, ako aj tabuľku o stave pre štáty, ktoré vzniesli výhradu k tomuto článku v súlade s článkom 42, a teda nie sú povinné poskytovať bezplatnú právnu pomoc okrem prípadov stanovených v rámci príslušného systému právnej pomoci. V článku 7 ods. 2 písm. g) dohovoru sa stanovuje, že ústredné orgány, či už priamo, alebo prostredníctvom sprostredkovateľa, prijímú všetky vhodné opatrenia „s cieľom poskytnúť právnu pomoc alebo právne zastúpenie alebo uľahčiť ich poskytovanie vrátane účasti právneho zástupcu a poradcov, keď si to okolnosti vyžadujú“. Pre viac informácií pozri napríklad Príručku osvedčených postupov o praxi ústredných orgánov (už citovaných v poznámke 6), oddiel 4.13. Súdny musí v každom prípade zabezpečiť, aby mala každá strana spravodlivú príležitosť na predloženie či spochybnenie dôkazov, ako aj na to, aby súd ich podania zvážil bez ohľadu na to, či je strana právne zastúpená, alebo nie. Informácie o právnom zastúpení a právnej pomoci v súvislosti so žiadosťami o návrat sú zahrnuté v Profiloch krajín (už citované v poznámke 39), oddiel 8.

¹²⁵ Pozri napríklad článok 12 Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa. Na regionálnej úrovni sa prijatím nariadenia Brusel IIa v Európskej únii (EÚ) stanovil spôsob, akým by sa mali vykonávať konania o návrat v členských štátoch EÚ, v ktorých sa uplatňuje

86. To, či bude dieťa vypočuté a akým spôsobom, prípadne to, ako sa jeho názory získavajú a predkladajú súdu, sa líši v závislosti od vnútroštátnych postupov a praxe zmluvných strán. V niektorých štátoch je dieťa vypočuté priamo súdom, v iných štátoch ho vypočuje odborník, ktorý následne predloží názory dieťaťa súdu. V takých prípadoch by osoba, ktorá dieťa vypočúva alebo s ním robí rozhovor, mala mať príslušnú kvalifikáciu na túto úlohu, ako aj osobitné vedomosti o dohovore z roku 1980, o konaniach o návrat a obmedzenom rozsahu pôsobnosti výnimky podľa článku 13 ods. 1 písm. b).¹²⁶
87. V rámci účinného riadenia prípadov by mal súd, ak je to vhodné podľa príslušných právnych predpisov a postupov:
- zvážiť vymenovanie samostatného zástupcu dieťaťa, ak je k dispozícii a ak je to vhodné;¹²⁷
 - informovať alebo podporovať strany, samostatného zástupcu dieťaťa alebo vymenovaného odborníka, aby včas a primeraným spôsobom informovali dieťa o prebiehajúcom konaní a jeho možných následkoch a zohľadnili pritom jeho vek a zrelosť;
 - pri získavaní názoru dieťaťa zvážiť nástroje, ako sú rodinné posudky (prispôbené obmedzenému rozsahu pôsobnosti konaní o návrat), ktoré pripravili primerane kvalifikovaní odborníci s cieľom pomôcť súdu pri určovaní toho, aká dôležitosť by sa mala pripísať názorom dieťaťa;
 - zabezpečiť prostredníctvom stanovenia prísnych časových rámcov, aby v prípade rozhodnutia o získaní názorov dieťaťa tento proces nespôsobil zbytočný odklad pri zvažovaní prípadu konania o návrat.

e. Dôkazy

88. Jedným z celkových cieľov účinného riadenia prípadov je, aby súd prijímal len relevantné dôkazy a aby zhromažďovanie informácií a predkladanie dôkazov nespôsobilo zbytočný odklad. Osvedčené postupy stanovené v tomto oddiele majú za cieľ pomôcť súdom tieto ciele dosiahnuť.

nariadenie [pozri: nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000. Pozri najmä článok 11 nariadenia. Nariadenie Brusel IIa je priamo uplatniteľné vo všetkých členských štátoch EÚ s výnimkou Dánska. Nariadenie bolo revidované a nahradené nariadením (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 (pozri poznámku 64 vyššie). Prepracované znenie ešte viac posilňuje právo detí týkajúce sa možnosti vyjadriť svoje názory.].

¹²⁶ Pozri aj Závěry a odporúčania šiesteho zasadnutia osobitnej komisie o praktickom uplatňovaní dohovorov HKMPS z rokov 1980 a 1996 (pozri odkaz uvedený v poznámke 17).

¹²⁷ V Holandsku je v súčasnosti zaužívaným postupom, ktorý je založený na článku 250 knihy 1 občianskeho zákonníka, vymenovanie „kolízneho opatrovníka“ vo všetkých prípadoch týkajúcich sa dohovoru HKMPS, ktoré zahŕňajú deti od troch rokov. Tento kolízny opatrovník – zvyčajne (detský) psychológ a/alebo registrovaný mediátor – zastupuje dieťa počas následného konania (pri prvom stupni a odvolaní) prostredníctvom vyjadrovania názoru dieťaťa a posudzovania jeho zrelosti a miery, v ktorej sa dieťa cíti slobodne na vyjadrenie svojho názoru. Rovnaké postupy sa uplatňujú aj v Nemecku, kde je pravidelne podľa dohovoru z roku 1980 v súlade s oddielom 158 zákona týkajúceho sa konania v rodinných veciach a nesporného súdnictva menovaný tzv. Verfahrensbeistand (kolízny opatrovník).

f. Znalecké posudky

89. Pokiaľ ide najmä o znalecké posudky, ich použitie by sa malo obmedziť na dosiahnutie súladu s povahou a úzkym rozsahom pôsobnosti výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva. V rámci osvedčených postupov riadenia prípadov by mal súd, ak je to vhodné podľa príslušných právnych predpisov a postupov a ak je to vhodné v konkrétnom prípade:
- zvážiť vypracovanie zoznamu vhodných odborníkov, ktorí majú vedomosti o dohovore, konaniach o návrat a osobitnej povahe výnimky z dôvodu vážneho nebezpečenstva a ktorí by boli k dispozícii v krátkom časovom horizonte;
 - v prípade, že obe strany majú v úmysle predložiť znalecké posudky, podporiť skôr využitie jedného odborníka s vhodnou kvalifikáciou, na ktorom sa spoločne zhodli alebo ktorého v prípade potreby vymenoval súd, ako keby každá strana mala využiť vlastného odborníka;
 - posúdiť/zvážiť spolu so stranami pri najbližšej príležitosti, či problém týkajúci sa tvrdení o vážnom nebezpečenstve vyžaduje stanovisko odborníka/znalecký posudok; ak sa vyžaduje stanovisko odborníka:
 - určiť konkrétne otázky, pre ktoré sa požaduje odborné stanovisko, napríklad prostredníctvom listu s pokynmi, súdneho príkazu alebo inštruktáže;
 - pripomenúť stranám a odborníkovi, že konania o návrat majú obmedzený rozsah pôsobnosti a výnimka z dôvodu vážneho nebezpečenstva má úzke zameranie a že je nutné prísne obmedziť otázky, v súvislosti s ktorými by chceli predložiť stanovisko odborníka/znalecký posudok;
 - stanoviť termín, do ktorého sa musí súdu a/alebo stranám poskytnúť stanovisko odborníka, ktoré je podľa potreby predložené ústne alebo písomne s cieľom zabezpečiť, aby v konaniach nedošlo k zbytočnému odkladu;
 - v prípade, ak má súd právomoc vymenovať odborníka, vybrať vhodného odborníka a zabezpečiť, aby mu boli poskytnuté relevantné informácie; a
 - stanoviť dátum na pokračovanie pojednávania a zabezpečiť, aby bol odborník v daný deň k dispozícii a mohol tak, ak je to potrebné, predložiť dôkazy a podať informácie;
 - zvážiť možnosť, aby odborník podal správu osobne ústne alebo prostredníctvom zvukového či audiovizuálneho prepojenia namiesto písomnej formy s cieľom vyhnúť sa zbytočnému odkladu v konaniach.

g. Pomoc od ústredných orgánov a priamej súdnej komunikácie

90. V súlade s príslušnými právnymi predpismi a postupmi a ak sa to v rámci posudzovania tvrdení o vážnom nebezpečenstve považuje za potrebné, môžu súdy požadovať dodatočné informácie prostredníctvom ústredných orgánov s cieľom lepšie pochopiť platný právny rámec systému na ochranu detí v štáte

obvyklého pobytu, alebo s cieľom objasniť si určité skutkové tvrdenia¹²⁸. Súdny takisto môžu osobitne požiadať ústredné orgány o dostupné informácie týkajúce sa sociálnej situácie dieťaťa. Musia sa však vyhnúť takým žiadostiam, v ktorých by od ústredných orgánov vyžadovali, aby vykonávali dokazovanie alebo vyšetrovanie, ktoré je nad rámec ich funkcie a právomoci (pozri oddiel IV).

Súdy môžu takisto získať relevantné informácie začatím priamej súdnej komunikácie kontaktom s inými sudcami v rámci svojej jurisdikcie alebo so sudcami z iných zmluvných strán. V druhom prípade je možné, že sa súdy budú musieť obrátiť na Medzinárodnú haagsku sieť sudcov, sieť pozostávajúcu z jedného alebo viacerých členov súdnictva zmluvných strán. Medzinárodná haagska sieť sudcov uľahčuje komunikáciu a spoluprácu medzi sudcami na medzinárodnej úrovni s cieľom pomôcť účinne vykonávať dohovor. Sudcovia si na webovom sídle HKMPS môžu overiť, či je v ich jurisdikcii sudca určený pre Medzinárodnú haagsku sieť sudcov¹²⁹. Ak áno, sudcovia by mali kontaktovať svojho člena Medzinárodnej haagskej siete sudcov s cieľom začať priamu súdnu komunikáciu prostredníctvom siete a/alebo získať podporu na takúto činnosť. Sudcovia, ktorí uvažujú o začatí priamej súdnej komunikácii, sa vyzývajú, aby sa oboznámili s dokumentom o Nových usmerneniach týkajúcich sa všeobecných zásad pre súdnu komunikáciu, ktorý vydala HKMPS¹³⁰. Ak je to podľa príslušných právnych predpisov a postupov vhodné, pomôcť s uľahčením priamej súdnej komunikácie môžu aj ústredné orgány.

¹²⁸ Pozri napríklad vec *Kovacs/Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.) 23. apríl 2002, Vyšší súd Ontário (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 760], v ktorej súd nariadil právny zástupcom strán, aby spoločne požiadali kanadský federálny ústredný orgán pre dohovor z roku 1980, aby vykonal najúčinnnejšie opatrenia, ktoré sú v štáte obvyklého pobytu k dispozícii, s cieľom určiť, či bol žiadateľ usvedčený a odsúdený ako sa tvrdí, a či bol rozsudok týkajúci sa odsúdenia autentický. Pozri aj: vec *M.G./R.F.*, 2002 R.J.Q. 2132, 23. august 2002, Odvolací súd Quebec (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 762], v ktorej právny zástupca, ktorý zastupoval ústredný orgán dožiadaného štátu, pred súdom uviedol, že finančná pomoc zo strany dožiadaného štátu bude aj naďalej k dispozícii pre rodiča, ktorý dieťa uniesol, aj keď tento rodič bude mimo jurisdikcie na obdobie maximálne šiestich mesiacov, a vyvrátil tak tvrdenia rodiča, ktorý dieťa uniesol, o nedostatku finančných a iných zdrojov.

¹²⁹ Pozri zoznam členov Medzinárodnej haagskej siete sudcov, ktorý je k dispozícii na webovom sídle HKMPS (odkaz uvedený v poznámke 34).

¹³⁰ Pozri Nové usmernenie o súdnej komunikácii (už citované v poznámke 1).

IV

**Osvedčené
postupy pre
ústredné orgány,
pokiaľ ide o
prípady súvisiace
s článkom
13 ods. 1 písm. b)**

91. Osvedčené postupy uvedené v tomto oddiele by sa mali zvažovať len vtedy, ak ich povoľujú príslušné právne predpisy a postupy jednotlivých zmluvných strán. Okrem toho, osvedčené postupy uvedené v tomto oddiele nemožno považovať za postupy, ktoré by ústredným orgánom zmluvných strán ukladali záväznú povinnosť nad rámec tých, ktoré sú stanovené v dohovore (článok 7).

1. Všeobecné povinnosti ústredných orgánov – spolupráca a poskytovanie informácií

92. Dôležitou úlohou ústredného orgánu je prijať všetky vhodné opatrenia na uľahčenie začatia súdnych alebo správnych konaní s cieľom dosiahnuť bezpečný návrat dieťaťa [článok 7 ods. 2 písm. f) a h)]. Spôsob, akým ústredný orgán túto úlohu spĺňa, sa v každej zmluvnej strane líši v závislosti od úlohy, aká mu je daná vo svojom štáte, a od funkcií a právomocí, ktoré mu poskytujú vnútroštátne právne predpisy, podľa ktorých je zriadený. Jedným významným rozdielom je, že v niektorých štátoch podáva podnet na začatie konania o návrat ústredný orgán alebo generálny prokurátor, a to predložením žiadosti súdu, zatiaľ čo v iných štátoch predkladá súdu žiadosť rodič, ktorému bolo dieťa unesené.
93. Súčasťou zodpovednosti ústredných orgánov je aj ich povinnosť vzájomne spolupracovať a podporovať spoluprácu medzi vnútroštátnymi orgánmi s cieľom zabezpečiť rýchly návrat dieťaťa (článok 7 ods. 1). V prípadoch, v ktorých sa uplatňuje výnimka podľa článku 13 ods. 1 písm. b), môže takáto spolupráca predovšetkým umožniť ústredným orgánom, aby rýchlo reagovali na žiadosti súdu o poskytnutie informácií o dostupnosti ochranných opatrení na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom, na ktoré sa vzťahujú príslušné právne predpisy. Ak je to podľa právnych predpisov relevantné, vhodné a prípustné, ústredné orgány si takisto môžu vymieňať informácie o sociálnej situácii dieťaťa [článok 7 ods. 2 písm. d)].

2. Obmedzená úloha ústredných orgánov, pokiaľ ide o výnimku z dôvodu vážneho nebezpečenstva

94. Hodnotenie skutkových a právnych záležitostí vrátane tvrdení podľa článku 13 ods. 1 písm. b) je výhradne úlohou súdu, ktorý o žiadosti o návrat rozhoduje.¹³¹ Toto je dôležité pri určovaní toho, čo *nie je* úlohou ústredného orgánu: úlohou ústredného orgánu nie je posúdiť tvrdenia týkajúce sa článku 13 ods. 1 písm. b) ani konať na základe posúdenia týchto tvrdení.¹³² Ústredný orgán musí preto dbať na to, aby v konaniach nenastal zbytočný odklad z dôvodu nepotrebných iniciatív, najmä v štátoch, v ktorých je samotný ústredný orgán alebo zástupca poverený začatím konaní pred súdom. Ústredný orgán by však mal, ak je to súčasťou jeho funkcií a právomocí, bez odkladu začatia súdneho procesu, včas prijať opatrenia v rámci konania o návrat s cieľom zhromaždiť informácie, ktoré pravdepodobne budú potrebné alebo sa budú vyžadovať na včasnú pomoc súdu, a s cieľom vyhnúť sa odročeniu konania z dôvodu zhromažďovania takých informácií.

3. Osvedčené postupy pre ústredný orgán žiadajúceho štátu

95. Ústredný orgán žiadajúceho štátu by v záujme dodržiavania osvedčených postupov, a ak sa to vyžaduje a považuje za vhodné podľa príslušných právnych predpisov a postupov, mal byť pripravený:
- poskytnúť informácie o právnych predpisoch a postupoch v rámci svojej jurisdikcie;
 - poskytnúť správu o sociálnej situácii dieťaťa, ak sa zdieľanie týchto informácií považuje podľa právnych predpisov za relevantné, vhodné a prípustné;
 - poskytnúť faktické informácie o konkrétnych okolnostiach v žiadajúcom štáte prostredníctvom odpovede, ak sa to vyžaduje a ak je to relevantné, vhodné a prípustné podľa právnych predpisov;

¹³¹ Pozri „Tabuľku o záveroch a odporúčaníach predchádzajúcich zasadnutí osobitnej komisie o Dohovore o únosoch detí z roku 1980 a Dohovore o ochrane detí z roku 1996 [1989 (prvé zasadnutie osobitnej komisie), 1993 (druhé zasadnutie osobitnej komisie), 1997 (tretie zasadnutie osobitnej komisie), 2001 (štvrté zasadnutie osobitnej komisie), 2002 (nadväzujúce zasadnutie osobitnej komisie), 2006 (piate zasadnutie osobitnej komisie), 2011 – 2012 (šieste zasadnutie osobitnej komisie)]“, predb. dok. č. 6 z júla 2017 do pozornosti pre siedme zasadnutie osobitnej komisie o praktickom uplatňovaní Dohovoru o únosoch detí z roku 1980 a Dohovoru o ochrane detí z roku 1996 (október 2017), číslo položky 38 „Osobitná komisia opätovne zdôrazňuje, že a) ústredné orgány by pri vykonávaní svojich funkcií, pokiaľ ide o prijímanie žiadostí, mali rešpektovať skutočnosť, že hodnotenie skutkových a právnych vecí (ako sú obvyklý pobyt, existencia opatrovníckych práv alebo tvrdenia o domácom násilí) je vo všeobecnosti úlohou súdu alebo iného príslušného orgánu, ktorý o žiadosti o návrat rozhoduje; b) [...]“, pozri Závery a odporúčania osobitnej komisie z roku 2011, č. 13 a Závery a odporúčania osobitnej komisie z roku 2006, č. 1.1.3 (k dispozícii na webovom sídle HKMPS, odkaz uvedený v poznámke 17).

¹³² Článok 27 dohovoru, v ktorom sa ústrednému orgánu udeľuje veľmi obmedzená diskrečná právomoc, pokiaľ ide o prijímanie žiadostí o návrat, by sa preto nemal chápať tak, že umožňuje ústrednému orgánu odmietnuť prijatie žiadosti o návrat na základe tvrdenia o vážnom nebezpečenstve.

- ak sa to vyžaduje, poskytnúť informácie týkajúce sa poskytnutia správnych opatrení a uľahčiť ich, keďže môžu byť potrebné a vhodné na zabezpečenie bezpečného návratu dieťaťa;
- konať v čo najkratšom časovom rámci a prijať všetky potrebné opatrenia s cieľom dodržať termíny určené súdom a nespôsobiť tak zbytočný odklad; ak sa to vyžaduje, poskytnúť orgánom v žiadajúcom štáte informácie na uľahčenie účinnosti ochranných opatrení v čo najväčšej miere, ako je napríklad oznámenie o blížiacom sa príchode dieťaťa príslušným orgánom sociálnej pomoci, aby mohli prijať potrebné opatrenia na riešenie vážneho nebezpečenstva.

4. Osvedčené postupy pre ústredný orgán dožiadaného štátu

96. Ústredný orgán dožiadaného štátu by v záujme dodržiavania osvedčených postupov a ak sa to podľa príslušných právnych predpisov a postupov považuje za potrebné mal byť pripravený:
- bezodkladne informovať ústredný orgán v žiadajúcom štáte o akýchkoľvek informáciách, ktoré vyžaduje súd, a o časovom rámci, ktorý stanovil súd na poskytnutie týchto informácií;
 - pravidelne a podľa potreby informovať ústredný orgán žiadajúceho štátu o relevantných záležitostiach vrátane pokroku a výsledkov, ako aj o akýchkoľvek požiadavkách stanovených súdom v súvislosti s príkazom o návrate dieťaťa, so zrkadlovými príkazmi alebo inými príkazmi na ochranu dieťaťa pred vážnym nebezpečenstvom a na uľahčenie bezpečného návratu dieťaťa;
 - konať v čo najkratšom časovom rámci a prijať všetky potrebné opatrenia s cieľom dodržať termíny určené súdom a nespôsobiť tak zbytočný odklad.

V

Užitečné zdroje

97. S cieľom získať a rozšíriť vedomosti a zlepšiť pochopenie výkladu a uplatňovania článku 13 ods. 1 písm. b) sa môžu súdy, ústredné a iné orgány obrátiť na tieto zdroje.

1. Dôvodová správa k dohovoru z roku 1980

98. Dôvodovú správu k dohovoru¹³³, ktorá okrem iného poskytuje informácie o prípravných prácach a okolnostiach uzavretia dohovoru, možno použiť ako dodatočný prostriedok pre výklad dohovoru¹³⁴.

2. Zápis zo štrnásteho zasadnutia (1980)

99. Zápis zo štrnásteho zasadnutia¹³⁵, ktorý zahŕňa dôvodovú správu, zahŕňa takisto všetky prípravné práce, ktoré viedli k prijatiu znenia dohovoru, ako sú prípravné dokumenty, pracovné dokumenty vypracované delegáciami, ktoré sa zúčastnili na zasadnutí, či zápisnice zo stretnutí zasadnutia. Tieto dokumenty možno použiť ako dodatočný prostriedok pre výklad dohovoru¹³⁶.

3. Medzinárodná databáza o únosoch detí (INCADAT)

100. Databáza INCADAT¹³⁷ bola založená s cieľom uľahčiť vzájomné pochopenie a jednotnejší výklad dohovoru. Je bezplatne dostupná online v anglickom, francúzskom a španielskom jazyku. Databáza INCADAT obsahuje zhrnutia a celé znenia dôležitých rozhodnutí z celého sveta, ktoré sú relevantné pre prípady medzinárodných únosov detí. Poskytuje takisto príručku stručnej právnej analýzy otázok, ktoré sú často predmetom sporu, a súdny výklad konaní o návrat vrátane článku 13 ods. 1 písm. b)¹³⁸.

¹³³ Už citované v poznámke 10.

¹³⁴ Pozri článok 31 *Viedenského dohovoru o zmluvnom práve* z 23. mája 1969.

¹³⁵ Už citované v poznámke 10.

¹³⁶ Pozri článok 32 *Viedenského dohovoru o zmluvnom práve* z 23. mája 1969.

¹³⁷ K dispozícii na webovom sídle < www.incadat.com >.

¹³⁸ V súvislosti s analýzou článku 13 ods. 1 písm. b), pozri webové sídlo HKMPS < www.hcch.net > časť „Child Abduction“ (Únos dieťaťa), následne „The Convention“ (Dohovor), „Case Law Analysis“ (Analýza judikatúry), „Exceptions to Return“ (Výnimky v súvislosti s návratom), a nakoniec „Grave Risk of Harm“ (Vážne nebezpečenstvo ujmy).

4. Príručky osvedčených postupov, ktoré vydala HKMPS

101. Okrem súčasnej príručky vydala HKMPS aj iné príručky osvedčených postupov¹³⁹, ktoré sa týkajú dohovoru a ktoré môžu byť užitočné pre súdy, ústredné orgány a iné orgány, pokiaľ ide o výklad a uplatňovanie článku 13 ods. 1 písm. b):
- Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Časť I – Central Authority Practice (Prax ústredných orgánov);
 - Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Časť II – Implementing Measures (Vykonávacie opatrenia);
 - Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Časť III – Preventive Measures (Preventívne opatrenia);
 - Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Časť IV – Enforcement (Presadzovanie);
 - Príručka osvedčených postupov podľa Haagskeho dohovoru o únosoch detí z roku 1980: Časť V – Mediation (Mediácia); a
 - Transfrontier Contact Concerning Children – General Principles and Guide to Good Practice (Všeobecné zásady a príručka osvedčených postupov o cezhraničnom kontakte týkajúcom sa detí).

5. Medzinárodná haagska sieť sudcov

102. Vytvorenie Medzinárodnej haagskej siete sudcov zameranej na rodinné veci sa prvýkrát navrhlo na seminári sudcov o medzinárodnej ochrane detí De Ruwenberg v roku 1998. Odporučilo sa, aby príslušné orgány (napríklad predsedovia súdov alebo iní úradníci podľa potreby v rámci rôznych právnych kultúr) v rôznych jurisdikciách vymenovali jedného alebo viacerých členov súdnictva, ktorých úlohou bude komunikácia a kontakt so svojimi vnútroštátnymi ústrednými orgánmi, inými sudcami v rámci svojej jurisdikcie a sudcami v iných zmluvných stranách, pokiaľ ide, aspoň na začiatku, o otázky relevantné pre dohovor z roku 1980. Medzinárodná haagska sieť sudcov uľahčuje komunikáciu a spoluprácu medzi sudcami na medzinárodnej úrovni s cieľom zabezpečiť účinné vykonávanie dohovoru. Sudcovia sa vyzývajú, aby nahliadli do zoznamu členov Medzinárodnej haagskej siete sudcov, ktorý je k dispozícii na webovom sídle HKMPS¹⁴⁰.

¹³⁹ Všetky tieto publikácie sú k dispozícii na webovom sídle HKMPS < www.hcch.net > v časti „Publications“ (Publikácie) a následne „Guides to Good Practice“ (Príručky osvedčených postupov).

¹⁴⁰ Pozri zoznam členov Medzinárodnej haagskej siete sudcov, ktorý je k dispozícii na webovom sídle HKMPS (pozri odkaz uvedený v poznámke 34).

6. Informačný bulletin sudcov o medzinárodnej ochrane detí

103. *Informačný bulletin sudcov* zaručuje šírenie informácií týkajúcich sa justičnej spolupráce v oblasti medzinárodnej ochrany detí. Prvýkrát ho HKMPS uverejnila v roku 1999. V súčasnosti sa informačný bulletin uverejňuje dvakrát do roka¹⁴¹.

7. Dokumenty pripravené vnútroštátnymi orgánmi

104. V priebehu rokov uverejnili vnútroštátne súdne orgány s cieľom pomôcť súdom riešiť tieto komplikované prípady knihy pre sudcov a podobné dokumenty, ako je napríklad:
- elektronická kniha pre sudcov, ktorú uverejnil Národný súdny inštitút Kanady¹⁴²;
 - the National Domestic and Family Violence Bench Book of Australia (Kniha pre sudcov o vnútroštátnom domácom násilí a násilí v rodine v Austrálii)¹⁴³;
 - argentínsky Protokol na vykonávanie dohovorov o medzinárodných únosoch detí¹⁴⁴;
 - elektronická príručka, ktorú uverejnil Úrad generálneho prokurátora Brazílie¹⁴⁵.

¹⁴¹ Všetky zväzky *Informačného bulletinu sudcov* sú k dispozícii v anglickom a francúzskom jazyku, niektoré z nich aj v španielskom jazyku, na webovom sídle HKMPS (pozri odkaz uvedený v poznámke 118). Zväzok V *Informačného bulletinu sudcov* bol osobitne zameraný na článok 13 ods. 1 písm. b).

¹⁴² Haagsky dohovor z roku 1980 o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí, elektronická kniha Národného súdneho inštitútu určená pre sudcov, Národný súdny inštitút, aktualizované v máji 2018.

¹⁴³ Táto kniha pre sudcov je k dispozícii na webovom sídle:
< <https://aija.org.au/publications/national-domestic-and-family-violence-bench-book/> >
(naposledy konzultované 5. februára 2020).

¹⁴⁴ *Protocolo de actuación para el funcionamiento de los convenios de sustracción internacional de niños*, schválený 28. apríla 2017. Protokol je k dispozícii na webovom sídle Najvyššieho súdu Argentíny: < <http://www.cij.gov.ar/adj/pdfs/ADJ-0.305074001493756538.pdf> > (naposledy konzultované 5. februára 2020).

¹⁴⁵ Táto príručka je k dispozícii na webovom sídle < http://www.agu.gov.br/page/content/detail/id_conteudo/157035 > (naposledy konzultované 5. februára 2020).

Index citovanej judikatúry

Index citovanej judikatúry

Všetky rozhodnutia citované a uvedené nižšie v tejto príručke sú dostupné v databáze INCADAT¹⁴⁶ s úplným znením rozhodnutia v jeho originálnom jazyku spolu so súhrnom v anglickom, francúzskom alebo španielskom jazyku, v kombinácii dvoch týchto jazykov alebo vo všetkých troch jazykoch. Po zadaní individuálneho referenčného čísla INCADAT, ktoré je uvedené v hranatých zátvorkách, do príslušného vyhľadávacieho políčka možno získať jednoduchý prístup k rozhodnutiu.

Čísla odkazujú na čísla strán.

Argentína

- Vec *A./A.*, 5. október 2001, Súd prvého stupňa Buenos Aires (Argentína) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 487] ----- 43
- Vec *E.S./Reintegro de hijo*, 11. jún 2013, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* ¶(Argentína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 1305] ----- 31
- Vec *G., P. C. c. H., S. M. s/reintegro de hijos*, 22. august 2012, *Corte Suprema ¶de Justicia de la Nación* (Argentína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AR 1315] ----- 41

Austrália

- Vec *Generálny riaditeľ, oddelenie Ústredného orgánu pre služby pre verejnosť/J.C. ¶a J.C. a T.C.*, 11. júl 1996, Plénum súdu pre rodinné právo Austrálie ¶v Sydney (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 68] ----- 51
- Vec *Generálny riaditeľ, oddelenie pre rodiny, mladých ľudí a sociálnu starostlivosť/Hobbs*, ¶24. september 1999, Súd pre rodinné právo Austrálie v Brisbane (Austrália) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 294] ----- 50
- Vec *Generálny riaditeľ, Oddelenie pre rodiny/R.S.P.* [2003] FamCA 623, ¶26. august 2003, Plénum súdu pre rodinné právo Austrálie (Austrália) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 544] ----- 49
- Vec *DP/Ústredný orgán Spoločenstva národov*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 ¶(Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 346] ----- 44
- Vec *Gsponer/Johnson*, 23. december 1988, Plénum súdu pre rodinné právo ¶Austrálie v Melbourne (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 255] ----- 31
- Vec *H.Z/Ústredný orgán štátu*, 6. júl 2006, Plénum súdu pre rodinné právo ¶Austrálie v Melbourne (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 876] ----- 28
- Vec *Policajný komisár južnej Austrálie/H.*, 6. august 1993, Súd pre rodinné právo ¶Austrálie v Adelaide (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 260] ----- 41
- Vec *Štátny ústredný orgán/Maynard*, 9. marec 2003, Súd pre rodinné právo ¶Austrálie (Austrália) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 541] ----- 44

¹⁴⁶ Pozri oddiel V tejto príručky.

Vec *Ústredný orgán štátu, tajomník ministerstva sociálnych vecí/Mander*, ¶17. september 2003, Súd pre rodinné právo Austrálie (Austrália) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AU 574] ----- 40

Belgicko

Vec No 03/3585/A, 17. apríl 2003, *Tribunal de première instance de Bruxelles* ¶(Belgicko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/BE 547] ----- 43

Vec No de rôle: 07/78/C, 25. január 2007, *Tribunal de première instance ¶de Bruxelles* (Belgicko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/BE 857] ----- 44

Čile

Vec *N. R. c. J. M. A. V. s/reintegro de hijo*, 28. február 2013, *Corte Suprema* (Čile) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CL 1318] ----- 42

Čína

Vec *EW/LP*, HCMP1605/2011, 31. január 2013, Vyšší súd ¶Osobitnej administratívnej oblasti Hongkong (Čína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CNh 1408] -- 27

Vec *LPQ/LYW* [2014] HKCU 2976, 15. december 2014, Vyšší súd ¶Osobitnej administratívnej oblasti Hongkong (Čína) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CNh 1302] ----- 49

Dánsko

Vec B-2939-01, 11. január 2002, *Vestre Landsret* (Dánsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DK 519] ----- 43

Vec V.L. Vec B-1572-09, 23. septembra 2009, *Vestre Landsret* (Dánsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DK 1101] ----- 44

Francúzsko

Vec No de pourvoi 08-18126, 25. február 2009, *Cour de cassation* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1013] ----- 41

Vec No de pourvoi 14-17,493, 19. novembra 2014, *Cour de cassation* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1309] ----- 43

Vec No de pourvoi 17-11031, 4. mája 2017, *Cour de cassation* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1346] ----- 44

Vec No de RG 06/00395, 30. máj 2006, *Cour d'appel de Paris* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1010] ----- 40

Vec No de RG 08/04984, 18. február 2009, *Cour d'appel de Nîmes* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1135] ----- 42

Vec No de RG 11/01062, 28. jún 2011, *Cour d'appel de Bordeaux* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1128] ----- 41

Vec No de RG 11/01437, 1. december 2011, *Cour d'appel d'Agen* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1172] ----- 45

Vec No de RG 11/02685, 28. jún 2011, *Cour d'appel de Rennes* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1129] ----- 43, 48

Vec No de RG 11/02919, 19. september 2011, *Cour d'appel de Lyon* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1168] ----- 41

Vec No de RG 12-19382, 20. marec 2013, *Cour de cassation* (Francúzsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/FR 1213] ----- 42

Holandsko

Vec *X. (matka)/Y. (otec)*, 22. február 2018, *Rechtbank 's-Gravenhage* ¶(Holandsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NL 1391] ----- 40

Írsko

Vec *A.S./P.S. (Child Abduction)* (Únos dieťaťa) [1998] 2 IR 244, 26. marec 1998, Najvyšší súd ¶(Írsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IE 389] ----- 41

Izrael

Vec *DZ/YVAMVD*, RFaMA 2270, 30. máj 2013, Najvyšší súd (Izrael) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IL/1211] ----- 49

Vec *LM/MM Nevo*, RFaMA 2338/09, 3. jún 2009, Najvyšší súd (Izrael) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/IL 1037] ----- 52

Kanada

Vec *Achakzad/Zemaryalai* [2011] W.D.F.L. 2, 20. júl 2010, Súdny dvor Ontário ¶(Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1115] ----- 40

Vec *Chalkley/Chalkley*, (1995) ORFL (štvrtý) 422, 13. január 1995, Odvolací súd ¶v Manitobe (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 14] ----- 51

Vec *J.D./P.D.*, (2010) ONCJ 410, 9. september 2010, Súdny dvor Ontário ¶(Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1421] ----- 34

Vec *Kovacs/Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23. apríl 2002, ¶Vyšší súd Ontário (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 760] ----- 61

Vec *M.G./R.F.*, 2002 R.J.Q. 2132, 23. august 2002, Odvolací súd v Quebecu (Kanada) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 762] ----- 61

Vec *Mbuyi/Ngalula*, (2018) MBQB 176, 8. november 2018, Súd Queen's Bench ¶Manitoba (Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1416] ----- 40

Vec *Kancelária obhajcu detí/Balev*, 2018 SCC 16, Najvyšší súd Kanady ¶(Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1389] ----- 16

Vec *Thomson/Thomson*, [1994] 3 SCR 551, 20. október 1994, Najvyšší súd Kanady ¶(Kanada) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 11] ----- 27

Vec *Solis/Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Kanada) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 1403] ----- 44

Vec *Y.D./J.B.*, [1996] R.D.F. 753, 17. máj 1996, Vyšší súd Quebec (Kanada) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CA 369] ----- 41

Mexiko

Vec Procedure for International Return of Children (Konanie o medzinárodnom návrate detí), prípad č. 2926/2008, ¶16. február 2009, *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia ¶del Distrito Federal* (Mexiko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/MX 1038] ----- 43

Nemecko

Vec 12 UF 532/16, 6. júl 2016, *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* ¶(Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1405] ----- 28

Vec 17 UF 56/16, 4. máj 2016, *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* ¶(Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1406] ----- 41

Vec 7 UF 660/17, 5. júl 2017, *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* ¶(Nemecko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/DE 1409] ----- 45

Vec Motion for Leave to Appeal (Family Matters) [Návrh na odvolacie konanie (Rodinné veci)] 5690/10, 10. august 2010, Najvyšší súd ¶(Izrael) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/1290] ----- 46, 47

Nový Zéland

Vec *H/H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4. december 1995, Vyšší súd vo Wellingtone ¶(Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 30] ----- 48

Vec *K.M.A./Štátny tajomník pre spravodlivosť* [2007] NZFLR 891, 5. jún 2007, Odvolací súd ¶Nového Zélandu (Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 1118] ----- 41, 52

Vec *Štátny tajomník pre spravodlivosť/N., ex parte C.*, 4. marec 2001, Vyšší súd vo Wellingtone ¶(Nový Zéland) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/NZ 501] - 48

Rakúsko

Vec 20b90/10i, 8. júl 2010, *Oberster Gerichtshof* (Rakúsko) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/AT 1047] ----- 48

Švajčiarsko

Vec 5A_285/2007/frs, 16. august 2007, *Tribunal fédéral, IIè cour de droit civil* ¶(Švajčiarsko) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/CH 955] ----- 42

Spojené kráľovstvo

Vec *F/M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (Únos: vážne nebezpečenstvo ujmy) [2008] 2 FLR 1263, 6. február 2008, ¶Vyšší súd Anglicka a Walesu, oddelenie pre rodinné veci, (Spojené kráľovstvo) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 1116] 39, 49

Vec *O./O.* 2002 SC 430, 3. máj 2002, Najvyšší súd, prvostupňový senát ¶Škótsko (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKs 507] ----- 51

Vec *Re E. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* (Maloleté deti) (Únos: opatrovnícke práva) [1992] Fam 106, 12. február 1992, ¶Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UK 48] ----- 42

- Vec Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* (Únos: vážne nebezpečenstvo psychickej ujmy) [1999] 1 FLR 1145, ¶2. december 1999, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 269] ----- 50
- Vec Re D.* [2006] 3 WLR 0989, 16. november 2006, Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva (Anglicko a Wales) ¶(Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 880] ----- 27
- Vec Re D. (Article 13b: Non-return) [článok 13 písm. b): Nenavrátenie]* [2006] EWCA Civ 146, 25. január 2006, Odvolací súd ¶Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 818] ----- 43
- Vec Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (Deti) (Únos: odvolanie vo veci opatrovníctva) [2011] UKSC 27, ¶[2012] 1 A.C. 144, 10. jún 2011, Najvyšší súd Spojeného kráľovstva ¶(Anglicko a Wales) (Spojené kráľovstvo) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 1068] ----- 27, 34, 41, 49
- Vec Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)* (Únos: Zastavenie konaní, rezignovaný súhlas, miesto obvyklého pobytu) ¶[2007] EWHC 2807 (Fam), 30. november 2007, Vyšší súd (oddelenie pre rodinné veci) Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 966] ----- 46
- Vec Re M./J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)* (Únos) (Medzinárodná súdna spolupráca) [1999] 3 FCR 721, ¶16. august 1999, Vyšší súd Anglicka a Walesu, (Spojené kráľovstvo) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 266] ----- 47
- Vec Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)* (Dieťa) (Únos: opatrovnícke právo) ¶[2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14. marec 2012, Najvyšší súd Spojeného kráľovstva ¶(Anglicko a Wales) (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 1147] ----- 50
- Vec Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)* (Únos: námietky dieťaťa proti návratu)[2000] 2 F.L.R. 192, ¶18. apríl 2000, Odvolací súd Anglicka a Walesu (Spojené kráľovstvo) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 270] ----- 51
- Vec Re W. (A Child)* (Dieťa) [2004] EWCA Civ 1366 (Spojené kráľovstvo) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/UKe 771] ----- 38

Spojené štáty americké

- Vec Abbott/Abbott*, 130 S. Ct. 1983 (2010), 17. máj 2010, Najvyšší súd (USA) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 1029] ----- 21
- Vec Escaf/Rodriquez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6. máj 2002, Okresný súd Spojených štátov amerických pre východný okres Virgínia, divízia Alexandria ¶(USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 798] ----- 42
- Vec Freier/Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4. október 1996, ¶Okresný súd Spojených štátov amerických pre východný okres Michigan, južná divízia ¶(USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 133] ----- 43
- Vec Gomez/Fuenmayor*, č. 15 – 12075, Odvolací súd Spojených štátov amerických (jedenásty obvod), ¶5. február 2016 (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1407] ----- 38
- Vec In the Matter of L.L. (Vo veci L.L.) (Children)* (Deti), 22. máj 2000, Súd pre rodinné právo New York (USA) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USs 273] ---- 51
- Vec Miltiadous/Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19. február 2010, ¶Okresný súd Spojených štátov amerických, východná divízia Pensylvánia (USA) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1144] ----- 38

Vec *Ostevoll/Ostevoll*, 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16. august 2000, ¶Okresný súd Spojených štátov amerických v Ohio (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1145] ----- 40

Vec *Pliego/Hayes*, 843 F.3d 226 (šiesty obvod 2016), 5. december 2016, Odvolací súd Spojených štátov amerických ¶pre šiesty obvod (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1386] ----- 48

Vec *Sabogal/Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20. máj 2015, ¶Okresný súd Spojených štátov amerických pre okres Maryland (USA) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 1383] ----- 35, 46

Vec *Souratgar/Fair*, 720 F.3d 96 (druhý obvod, 2013), 13. jún 2013, Odvolací ¶súd Spojených štátov amerických pre druhý obvod (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1240] ----- 39

Vec *Tabacchi/Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2. august 2000, Okresný súd ¶Spojených štátov amerických pre severný obvod Illinois, východná divízia (USA) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/USf 465] ----- 39

Vec *Taylor/Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 [C.A.11 (Fla.)] (jedenásty obvod, 2012), 20. december 2012, Odvolací súd Spojených štátov amerických pre jedenásty obvod (USA) ¶[referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/US 1184] --- 38

Zimbabwe

Vec *Štátny tajomník pre spravodlivosť/Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30. november 1999, Vyšší súd ¶(Zimbabwe) [referenčné číslo v databáze INCADAT: HC/E/ZW 340] ----- 39